

**KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES**

UTI

Stockholms Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1834.

INLEDNING TILL

Kongl. Maj:ts befallningshafvandes femårsberättelse för åren ... – Stockholm, 1823-1857.

Täckningsår: 1817/1821-1851/55.

Kungl. Maj:ts överståthållares i Stockholms stad och Kungl. Maj:ts befallningshavandes i Sveriges län till Kungl. Maj:t femårsberättelser. Vissa femårsperioder finns även tabellbilagor.

Berättelserna innehåller följande avdelningar:

- Länets allmänna beskaffenhet
- Innevånare
- Näringar
- Politisk författning
- Städer

Efterföljare:

Bidrag till Sveriges officiella statistik. H, Kungl. Maj:ts befallningshavandes femårsberättelser, jämte Sammandrag för åren ... på Nådigaste befallning utarbetad och utgivet av Statistiska centralbyrån. – Stockholm, 1863-1912. Täckningsår: 1856/60-1901/05 = N.F., [1]-10.

Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes uti Stockholms Län till Kongl. Maj:t i underdånighet afgifne Femårs-berättelse, för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

Digitaliserad av Statistiska centralbyrån (SCB).

Vid digitaliseringen har en innehållsförteckning skapats och lags till.

**KONGL. MAJ:TS
BEFALLNINGSHAFVANDES**

UTI

Stockholms Län

TILL

KONGL. MAJ:T

I UNDERDÅNIGHET AFGIFNE

FEMÅRS-BERÄTTELSE,

för Åren 1828, 1829, 1830, 1831 och 1832.

STOCKHOLM,
TRYCKT HOS P. A. NORSTEDT & SÖNER,
1834.

INNEHÅLL

Underdånig berättelse

	Sid.
Länets allmänna beskaflenhet.....	1.
Invånare.....	1.
Näringar.....	8.
Jordbruket.....	8.
Boskaps-skötseln.....	11.
Skogar.....	12.
Bergsrörelsen.....	13.
Andre bruk, fabriker och näringar.....	14.
Politisk Författning.....	22.
Kammarverk.....	22.
Stats-Bidrag.....	23.
Politie.....	25.
Städer.....	34.
Södertelje.....	34.
Waxholm.....	35.
Norrtelje.....	36.
Öregrund.....	37.
Östhammar.....	38.
Sigtuna.....	38.

Tabellbilaga

Tabell för Städerne inom Stockholms Län

Tabell för Landet inom Stockholms Län

STORMÄKTIGSTE ALLERNÅDIGSTE KONUNG!

Efter förloppet af nya fem år från och med 1828, har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande att, för Stockholms Län, i underdånighet afgifva den i Eders Kongl. Maj:ts nådiga Cirkulär-Bref den 17 April 1821 anbefallda Berättelse.

För en ort, som är bland landets först och jemnast bebyggda, och der följaktligen lefnadssätt, seder, näringar och öfriga förhållanden redan länge varit i ett mera stadgadt skick; kan denna berättelse icke omförmåla några, under en så inskränkt tidrymd uppstådade, betydligare och genomgripande förändringar från det tillstånd, hvori orten, då den sednaste berättelsen afgafs, sig befann. Samhällsutvecklingens vanliga fortgång och riktningar deraf i särskilda delar lemna dock städse anledning till iakttagelser, hvilka, jemte de närmare kunskaper om orten och dess angelägenheter, som genom fortsatt uppmärksamhet kunnat vinnas; alltså måste utgöra berättelsens egentliga ämne.

I afseende å

Länets allmänna beskaffenhet, kan efter hvad jag sålunda haft nåden erinra annat icke anföras, än återopande af den derom tillföre underdånigst afgifne beskrifning. Inga företag eller naturhändelser af mera stark och märkbar verkan hafva i detta hänseende vållat några förändringar, så vidt man ej dit ville hänföra den sammantagne inflytelsen på landets utseende och bördighet, som åstadkommes genom fortsatta odlingar inom enskilda ägorymder, hvarföre närmare redogörelse skall, längre fram å sitt ställe, i underdånighet meddelas.

Invånare.

Folknummern steg enligt sistlidne års uppgifter till 104,986. Personella afgifter erlades af 29,696 mankon och 32,826 qvinkön, befriade 20,566 af man- och 21,898 af qvinnokönet. Den under detta qvinqvennum tillkomna förökningen visar sig således betydligt mindre än under det före-

Landsh. Femårs-Berättelse för Stockholms Län.

gående. Inom Länets särskilda delar har förhållandet varit sålunda, att i Frösåkers och Nordinghundra längst norrut belägna fögderi, tillökningen utgör 928, på en folkmängd af 18,168, i Långsemning och Erlinghundra häraders fögderi 880 på en folkmängd af 14,596; i Lyhundra och Sjuhundra häraders samt Bro och Wäddö Skeppslagers fögderi 810, på 15,224; och i Wermdö, Åkers och Frötuna Skeppslagers fögderi 260 på 14,032. I det närmast hufvudstaden i norr liggande fögderiet äfvensom Sotholms fögderi i Södertörn, har åter tillväxten varit högst obetydlig, och deremot minskats, i Färentuna fögderi med 61, samt i Svartlösa och Öknebo Häraders, närmast söder om Stockholm liggande fögderi med 87. Såsom orsaker till detta förhållande äro väl bland annat, af orternes tjenstemäns uppgifne, dels, hvad angår Färentuna fögderi, tillfälligtvis talrikare dödsfall bland äldre personer, och dels tjenstehjens flyttning till hufvudstaden; och denna sednare omständighet, länge anmärkt såsom för Länets menlig, har ock visserligen i sin mohn varit verkande till det nu omnämnda resultatet. Man inser likväl lätt, att dertill måtte erfordras flere starkare och mera djupt liggande anledningar.

Då befolkningens tillväxt är beroende af större eller mindre tillfällen till odlingar, nybyggen, yppade nya näringsgrenar m. m. och foljaktligen visar sig mindre betydlig, allt eftersom en ort blifvit mera allmänt odlad och bebyggd, och der varande bergnings-utvägar upptagne och begagnade; måste, redan af detta skäl, en sådan tillväxt blifva mindre märkbar inom detta Län, än i flere andra delar af Riket. Emellertid är tvifvelsutan äfven här utrymmet för idogheten tillräckligt för en vida större folknummer, än den befintliga, och dennas förökning i starkare progression möjlig. Hindren deremot äro åter, efter hvad jag trott mig inse, följande.

I sättet för de större jordpossessionernas brukande har en förändring blifvit allt mer och mer gällande, som i berörda hänseende visat en alltför synlig inverkan. De voro förr upplåtne åt landtbönder mot afrad och arbets-skyldighet och en afpassad mindre del deraf brukad under Hufvudgården, till det mesta genom så kallade jordtorpare, hvilkas vilkor vanligen voro sådane, att de för sig och familj hade nödtorftig bergning. I sednare tider åter hafva landbohemmanen till stor del och så vidt sig göra låtit, blifvit afhyrte och lagde under hufvudgårdarne; och i häraderne närmast hufvudstaden, der detta system starkast utvecklat sig och der herregodsen äro talrikast, hafva ock verkningarne häraf blifvit mest synbara. Den i andra orter egentliga befolkningen, eller allmogen, är der ansevärd förminskad, vid jämförelse med förra tider, och i några socknar, såsom

Lofö, Solna, Bromma, Danderyd, Lidingö, Brännkyrka och Huddinge nästan utgången. Under allt detta har dock jordens afkastning i det hela blifvit ökad genom icke obetydliga odlingar, hvilka måhända, utan ett sådant jordpossessionernes samlande på färre händer med större förmögenhet, icke blifvit verkställda. Då syftemålet med dessa odlingar, likt andra enskildas näringsföretag, varit förhöjd inkomst för ägarne, har den, såsom det eljest vill synas, naturliga följden deraf, eller ökad trefnad för ett ökad antal invånare, ännu icke inträffat. Man torde emedlertid böra finna någon ersättning i den obestriddliga fördel för det allmänna, landets stigande uppodling, medförer, samt förvänta, att en lyckligare verkan deraf, äfven i förvarande afseende, skall, i sin ordning och i sin tid, framkomma.

Vidare upplyses orsaken till det anmärkta förhållandet med populationen genom betraktande af de arbetares vilkor och belägenhet, som, i landsböndernes och de till stor del äfven försvunne jordtorparnes ställe, nyttjas vid jordbruket. Dessa äro gemenligen drängar, stadde på årstjenst mot lön och så kallad stat. Såsom lefvande med egen hushållning, ingå de vanligen äktenskap, och sålunda tillkommer väl en mängd hjonelag, men till föga båtнад, så för dem sjelfve som för populationen. Barn saknas sällan i dessa familjer, men föräldrarnes fattigdom och deraf följande oförmåga och sorglöshet för deras vård och uppfostran förorsaka, att de till större delen i späda år dö, eller komma fattigförsörjningarne till last, eller på flerahanda sätt förspridas, så att ett högst ringa antal af dem vid den uppvuxna åldern igenfinnes i födelse-bygden och der hafva utkomst. Öfvertygande bevis härom träffas vid de årliga bevarings-mönstringarne, då från dessa trakter alltid ganska få bevarings-ynglingar inställas, och från Danderyds socken år 1832 icke en enda.

Utan att Länets allmoge kan i allmänhet rättvisligen beskyllas för misshushållning och öfverflöd, hafva dock hufvudstadens och de bildade klassernas ständigt för ägaren varande exempel ej kunnat undgå att väcka nya behof och inleda i lefnads-utgifter, som, måhända i sin mohn, äfven motverkat en allmänna förkofran och talrikare bosättningar.

För öfrigt hafva Länets invånare icke haft kännning af de missväxter, som träffat åtskilliga andra provinser, utan skördarne varit nöjaktige och äfven 1832, oaktadt detta års otjenliga bergnings-väderlek icke under medelmåttan. Äfvensom smittosamma sjukdomar kunna sägas hafva uteblifvit, då de fall af koppsjukdom, som i åtskilliga delar af Länet årligen inträffa, mindre ofta äro dödliga och alltid väcka så tidig uppmärksamhet, att smittans utbredande motverkas.

I fråga om invånarnes bildning i sedligt och intellektuellt hänseende, torde vara svårt, att, genom jämförelse med en så nära förfluten tid, komma till något bestämdt omdöme. Tjenstemännen och i synnerhet Presterne, hvilkas iakttagelser i detta ämne måste mest tillitas, yttra sig derom olika, allt eftersom de, hvar i sin ort, finna undervisningen och den moraliska ordningen befrämjad eller hindrad genom mer eller mindre goda skol-inrättningar, genom invånarnes från förra tider ärfda lynne och lefnadssätt, genom orternas läge och granskap m. m. I allmänhet taget, saknas dock ej tecken till ett visst stigande. Skolorna blifva tid efter annan till antalet ökade eller lämpade efter bättre läro-metoder, och om än flerstädes deras allmännare begagnande inskränkes af lokala hinder och föräldrars medellöshet, synes dock öfvertygelsen om undervisningens nytta göra sig mer gällande; äfvensom förmågan hos allmogen att i skrift och räkning nödtorftligen hjälpreda sig, börjar blifva mindre sällsynt. Hugnande verkan i framtiden har man ock anledning förvänta af en under sednare åren vaknad uppmärksamhet på sede-förbättringen och deraf föranledda bemödanden att hämma de hufvudsakliga upphofven till immoraliteten.

Här likasom annorstädes, anföres, i första rummet bland dessa, dryckenskapsbegäret. Eders Kongl. Maj:ts nådiga omsorg och aumaningar till detsammias motverkande hafva blifvit mottagne på ett sätt, som omisskänligen visar, att en stor mängd bättre tänkande inser vigten häraf. I tjugusju särskilda Församlingar hafva, enligt presterskapets uppgifter, i sådant ändamål öfverenskommelser blifvit ingångne, med mer och mindre bestämda föreskrifter om nyckterhet, måttlighet och ungdomens afhållande från starka dryckers bruk. Dessa åtgärder, ehuru lofvande och berömvärda, skola dock såsom egentligt beroende på hederskänslan och den fria viljan hos en hvar, sannolikt ej medföra den verkan, man önskar se åstadkommen, och nitet för den goda saken förlamas, om den ej vinner understöd genom yttre förhållanden, såsom inskränkning i lättheten att förvärfva och tillfällena att åtkomma den frestande varan. Vigten deraf, ehuru af många emotsagd, har jag trott mig finna bekräftad genom den nog samma iakttagelse, att dryckenskapen bland allmogen stått i ett bestämdt förhållande till bränvinspriserna. Dessas betydliga fallande för lidet år var åtföljdt af några icke omärkliga tecken till ett ånyo gryende fylleri-öfverdåd, som under nästföregående tiden synts aftagande och mera sällspordt. Den starkare trafik, som genom flere delar af detta Län äger rum, och de flere landsvägar, som genomlöpa det, hafva ock föranledt till ett betydli-

gare antal bränvins-försäljuingsställen; och måhända har man i förra tider, utan att för ögonen äga de menliga följder, som efterkommande deraf erfara, mindre sparsamt, än som vederbort, beviljat dylika rättigheter; ty ofelbart skulle krogarnes antal, med afseende å det verkliga behovet, kunna minskas. Denna olägenhet har vid åtskilliga tillfällen varit ämne för presterskapets anmärkningar, och några Församlingar hafva till och med, vid deras måttlighets-föreningar, beslutit anhänga om krogars afskaffande. Den rättelse, som häraf påkallas, läser dock endast småningom kunna och höra försiggå; när i behörig ordning tillkomna bränvins-försäljuings-rättigheter ej kunna, annorlunda än i mohn af afgang bland innehafvarne, indragas, samt äfven vid en sådan indragning måste förfaras med mycken varsamhet, för att icke, genom ett allt för häftigt anfall på en gammal vana, innan den genom tiden och en bättre upplysning hunnit till någon del afnötas, befordra ett, måhända större ondt, lönkrögeriet, hvilket tvifvelsuttan redan utfövar en skadlig inflytelse och, så länge det gynnas af ett inbilladt behof eller en böjelse hos allmänheten, icke blifver åtkomligt för den strängaste vaksamhet; särdeles då det tager en så hemlig väg, att, hvad understundom inträffar, husbönder lemna bränvin åt sina drängar i afskrifning på lön.

En annan för moraliteten menlig omständighet är verkan af de exempel af lyx och hvarjehanda sjelfsväld, som från hufvudstaden utsprides, dels genom allmogens tätare besök derstädes, och dels genom derifrån skeende utflyttningar vanligen af sådane personer, som i hufvudstaden förspilt sin välfärd, och, sökande en nödtvungen tillflykt i landsorten, dit medföra sin bedröfliga efterdömdelse. Enda medlet mot detta; af sakens natur härflutna onda ligger i den reaktion, lagskipningen, själavården och ordnings-polisen kunna åstadkomma.

En tredje omständighet, i synnerhet fruktbar, om man följer listan af inom Länet begånga, vid domstolarne åtalade förbrytelser, äro de i Stockholm befintlige korrektions-inrättningar. Brist på arbetare i orterna och den ymniga tillgången att på nämnde ställen erhålla dem på lindriga villkor, hafva inledt, särdeles den torftigare allmogen och medellöse jordbrukaren i allmänhet, till begagnande af detta tillfälle. Dessa försök utfalla dock ofta högst olyckligt. Någon gång gör måhända bonden ett otjenligt val och tager en sämre för en bättre; och sådant är ganska förklarligt bland den stora mängd af dessa varelser, som, hit församlade från alla orter af Riket och skilda från de naturliga afnämarna, deras anhöriga och bekanta i hemorterna, nu se möjligheten till frihetens återvinnande bero på slum-

pen eller den förbättring de under en föregående tid kunnat ådagalägga, men som, beklagligen, ofta visar sig föga allvarlig. Efter hvad jag trott mig erfara under daglig behandling af dylika personer, finnas ock många bland dem, hos hvilka en långvarig och hopplös frihets-förlust, stundom föranledd af icke så grofva vanarter, i förening med ett förderfvadt umgänge, alstrat en hårdnad i lynnet, en fiendtlighet mot samhälls-ordningen, som sedermera svårligen förmildras, och vid ringa anledning eller frestelse utbryter i nya, gröfre brott. Utom den omedelbara verkningen häraf på säkerheten och ordningen, måste oftare återkommande exempel af förbrytelser, naturligen, äfven hos de oförderfvade minska det afskyvärda deri, och vanan att se och umgås med stämplade förbrytare menligt verka på den moraliska känslan. Detta har emedlertid, såsom det synes, minskat hågen för begagnande af ifrågavarande utväg, och, med afseende å ortens bästa, kan jag ej annat än anse det för en lycka, ehuru det strider emot korrektions-inrättningarnes ändamål och deras behof att försprida de der insatte i den mohn nya inkomma. Utan att tillåta mig bedömande af de högre, allmännare grunder, som, vid nämnde inrättningars organisation härstädes, kunnat föranleda eders Kongl. Maj:ts nådiga beslut i ett för samhället viktigt ämne, deruti eders Kongl. Maj:ts städse erfarna omsorg för sina undersåtares väl af dem tacksamt erkännes; har jag ansett för en ovilkorlig pligt, att icke undandölja, hvad jag härutinnan erfarit om förhållandet i det Län, hvars angelägenheter mig nådigst blifvit ombetrodt att vårda.

Alla dessa förenade orsaker hafva visserligen den följd, att granskningen af sedlighetens tillstånd i Länet icke lemna någon oblandad tillfredsställelse. Men om man icke vill förbise, att anledningarna till större delen äro af yttre och lokal natur; och om man, för sig afskild betraktar den egentliga och infödda befolkningen; så gäller derom det ovedersägliga omdöme, att goda seder och laglydnad med färre undantag, än man under sådane förhållanden hade anspråk att förvänta, hållas i helgd.

Det ekonomiska tillståndet fortsar att vara nöjaktigt: behållet hos mängden, och förmöget hos några. Talande bevis derom äro kronoutskyldernas i allmänhet jemna inflytande, minskadt antal lagsökningar, så hos Landshöfdingen som vid domstolarne, och tid efter annan skeende egendoms köp af personer bland allmogen. Hemmansbrukare, med tunga landtho-kontrakter, och en mängd statdrängar med deras familjer göra dock, i synnerhet närmare hufvudstaden, undantag. I den icke utan skäl öfverklagade bristen på arbetare, och de i följd häraf uppstegrade dagsverks-prisen och

tjenstehjons-lönerna ligger ock ett hinder för den allmännare och hastigare förkofran, som jemna skördar af en gynsam jordmon, goda afsättnings-tillfällen och binäringar med flera, under ostördt lugn åtnjutna förmoner, i annat fall, skulle bort åstadkomma. Upphofvet dertill igenfinnes åter dels i inflyttningar till hufvudstaden, der en mängd af landets mest arbetsföra ungdom frestas att försöka sin lycka; och dels i den förr omnämnda förändring, som föregått vid jordegendomararnes brukande. På den tid, då vissa delar af dem vore afsatte till underhåll för arbetarne vid hufvudgodsen, var behofvet af daglönare mindre, och dessa arbetares familjer lemnade en säker tillgång på öfvade, vid ordentligt arbete uppvuxne tjenstehjon. Nu har deremot det omvända förhållandet inträdt, att det, genom hemmans och torps afhysande samt genom odlingar, utvidgade jordbruket vid egendomarne kräfver ökad arbetsstyrka, som måste bestridas mot dagspenning eller genom statdrängar, hvilkas hushåll icke egentligen lemna mer än en arbetsnyttig person och derjemte äro uturståndsatta att uppföda några ämnen till dugliga arbetare. Härtill kommer ett hos arbets-klassen förmärkt, missförstådt begär efter sjelfbestånd och egen bosättning, hvars första anledning och väckelse, träffas just i det nämnda bruket af gifta statdrängar, och derigenom arbetarne undandragas den noggrannare husbonde-tillsynen, utan att derigenom deras egna vilkor i verkligheten förbättras. Detta okloka sträfvande går understundom derhän, att tjenester antagas på half stat eller mindre, och att hushåll, under hvarjehanda förevändningar af ett lönlöst försvar, nedsätta sig, för att sedermera taga sin utkomst, hvar och på hvad sätt de kunna. De såmedelst ökade tjenstehjons-lönerna medföra likväl för tjenarne föga annan båtнад än frestelse till lyx och inbillade behof, för hvilkas fyllande de framdeles, sig sjelfve lemnade, sakna utväg. Och daglönernas förhöjning visar sig städse i ett vaxelverkande förhållande till arbetarnes håg att njuta sin frihet, allt efter som några dagars förtjenst blir tillräcklig för lefnadsbehöfven under några påföljande: spanmåls-prisernes fall förorsaka dagsverks-prisernes stigande, och tvertom.

Det är väl att förmoda, att dessa olägenheter, för hvilkas afhjelpande styrelsen kan föga uträtta, skola, komne till sin höjd, genom behof och vunnen erfarenhet återföras till en bättre afpassad jemvigt; och det är icke utan att flere kloka jordägare börja inse, att det fordna sättet för egendomararnes brukande, genom egna, försvarligt underhållna arbetare, är, om äfven med någon minskning i de för en kortare tid uppdrifna årsinkomsterna, i det hela pålitligare. Det närvarande förhållandet måste emedlertid, i

följd af sakens natur, kännbarast drabba den mindre bemedlade jordbrukaren.

Arbetslönernas pris, olika under olika tider af året och i särskilda delar af Länets, omvexla, efter allmännaste beräkningen, mellan 32 och 40 sk. Banko för ett mansdagsverke på egen kost — under sommartiderna ända till 44 sk.; samt för qvinsdagsverke 16—20 à 24 sk. Banko. En dränglön med inberäknade klädespersedlar uppgår till omkring 100 R:dr Banko.

Näringar.

Jordbruket, som af ålder varit och ännu är denna orts hufvudsakliga näring, fortfar att, i allmänhet, idkas efter enahanda metod: det vill säga med åkerjorden till ena hälften besädd, den andra liggande i träde, samt med ständiga ängar och betesmarker. Hvad som kan anmärkas såsom skiljaktigt från förra tider, är dock en, äfven hos allmogen, tilltagande håg för odling och rödjning, samt omtänka att genom noggrannare brukning och dikning öka jordens bördighet. Vexelbruk träffas väl på ett och annat ställe i trakterna omkring hufvudstaden, der bättre tillgång på gödselämnen sådant föranledt; men på få ställen i Länets öfriga delar, hvartill den kortare arbetstid, klimatet medgifver, höga dagsverks-priser, och en allt mer och mer tilltagande brist på stängselvirke i de trakter, der jordbruket är invånarnes egentliga yrke, äro de verkande orsakerna.

Produktionen af råg, hvete och vårsäd står i samma inbördes förhållande som förut; så att råg-sädet utgör det hufvudsakliga. Efter nedsatt beräkning på de grunder, som i detta ämne stå att finna, utgör årliga utsädet af hvete $3,790\frac{13}{24}$ tunnor, råg $29,120\frac{19}{96}$ t:r, korn $14,475\frac{11}{48}$ t:r, hafra $4,971\frac{71}{96}$ t:r, blandsäd $3,053\frac{5}{29}$ t:r, ärter $2,918\frac{1}{24}$ t:r. Odlingen af potates har märkbart tilltaget, äfvensom konsumtionen deraf, såmedelst att potäterna allmännare användas till boskaps gödande. Att med något sken af sannolikhet bestämma utsädesquantiteten, är likväl föga verkställbart, i anseende till det stora antalet af mindre jordrymder, hvilka, utom hemmansägorne, vid torp och backstugor, dertill användas. Linodlingen, ehuru den ännu icke utgör något hufvudsakligt näringsfång, har betydligt utvidgats, i synnerhet bland allmogen och innehafvarne af mindre jordlägenheter, till verklig vinst för odlarne, som dock till större delen sakna den färdighet och kunskap, som erfordras till linets beredning, och hvilka, då de en gång

gång hunnit allmännare förvärfvas, synas lätt kunna föröka detta slags kultur till mer, än hvad den nu är, knappt tillräcklig för husbehofvet.

Beremot synes odling af hampa och humla snarare minskas än ökas. Endast i Färentuna härad märkes denna sednare växt i någon mohn vara ämne för jordbrukarens omsorg.

Då skördarne under ifrågavarande fem åren varit dels goda, dels fullt medelmåttiga, hafva de ock lemnat betydliga öfverskott öfver egna behof, hvaraf hvete och en del råg oförvandlad afyttras i Hufvudstaden, men en annan icke obetydlig del hitkommer i form af bränvin från åtskilliga större egendomar.

Sådane för ortens jordbruk gynsamma förhållanden hafva ej kunnat förfela att underhålla och lifva hågen för odlingar, hvilka, i mohn af utrymme och tillgångar, årligen uppväxa, och hvaraf några äro af ansenligt omfång.

Kammar-Rådet och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Wasa-orden N Dufva, har å säterierna Lina, Hanstavik och Tvetaberg, samt frälsehemmanen Meltveta och Mörby i Öknebo Härad anställt odlingar till en sammantagen rymd af 311 tunne- 20 kappland, dels genom rothuggning, plöjning och bränning af odugliga ängar och träsk, och dels genom uppbrukning till åkergården af odugliga beteshagar. Kammar-Rådet, äfven i Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes förra berättelse nämnd såsom verksam odlare, har till en stor del beredt sig utrymme dertill genom förut skedd och nu ytterligare företagne vattensänknings och dambyggnader i fyra sjöar, hvilkas utlopp han ägt disponera, och är för närvarande sysselsatt med ett ännu ofulländadt företag, att, genom uppbrytning och murning af en igenramlad mina, som upptäckts hafva fordom varit ledd från malm-sjön i säteriet Ånstats ägor under en hög stenbacke, framskaffa vatten tio alnar under sjöns yta, till öfversilning af Lina säteris lägre liggande ängar och till förbättrad drift af Lina qvarnar.

Öfversten och Riddaren af Eders Kongl. Maj:ts Svärds-orden P. J. Hagelstam, hvars vidsträckta odlingar och vatten-afledningar å egendomen Lisma i Huddinge socken äfven omnämnas i förra berättelsen, har under den sednare tiden förökat dem med omkring 120 tunneland, samt betydligt fördjupat och utvidgat kanalen. Öfversten, som för bestridande af sitt jordbruk följer det äldre sättet, att, genom anläggning af jordtorp here-da sig arbetare i mohn af odlingarnes tillväxt, har, utom den mängd byggnader dertill erfodrats, äfven utfört flere mekaniska anläggningar, så-

som nya såg- mjöl- och gryn-qvarnar, som lemna utmärkt god tillverkning, och hvaraf mjölqvarnen är med dubbelverk af jern, samt ett linberedningsmaskineri af sällsynt fördelaktig sammansättning.

Utom betydliga odlingar vid Udby och Racksta gårdar i Thyresö socken tillhörige Viktualie-handlanden C. Abrahamsen, har sedan Udby qvarnar år 1831 nedbrunnit, ägaren uppfört ny rymlig qvarnbyggnad af sten och 3 våningars höjd, der 10 par stenar för olika mald drifvas genom förträffligt inrättad mekanik med dubbel utvexling, hvarmed hissningsmaskineri och slipverk jemväl är förenadt; och hvilket för orten och hufvudstaden nyttiga qvarnverk, med skäl anses utmärkt genom föreningen af gagnliga och beqväma anstalter, som vid dylika inrättningar kunna användas.

Vid Sturehof i Botkyrka socken, tillhörigt en af Rikets Herrar m. m. Herr Grefve C. C. Piper, hafva 70 tunnland jord blifvit uppodlade. Vid säteriet Djursholm i Danderyds socken med underlydande, tillhörigt Herr Stats-Rådet m. m. Grefve Wirséns Enkefru, Grefvinnan Wirsén, 264 tunnland, dels ofruktbar ängsmark, dels kärr och mossar; vid Rydboholm i Ryds socken, tillhörigt en af Rikets Herrar, Herr Grefve M. Brahes Enkefru, Grefvinnan A. Brahe, 86 tunnland; af Kaptenen Bring, Arrendator af Ancarcronska familjens fidei-kommiss-egendom Runca i Eds socken, 81 tunnland; vid egendomen Jacobsberg i Jerfälla socken, tillhörig Kontrakts-Prosten Grefve B. von Schwerin och Öfversten Grefve Ph. von Schwerin, samt vid Öfverste-bostället Risne, arrenderadt af Fabrikören Bennet, å hvardera stället 35 tunnland; och af Majoren Trafvenfeldt vid Sundsta, Husby Skederids socken, 30 tunnland. En mängd godsägare hafva dessutom anställt odlingar å mindre rymder än de nu nämnda; och få egendomar finnas, der icke något sådant arbete hafves för handen, i möhn af tillgångar och utrymme, hvilket sednare likväl, i vissa trakter och förnämligast i Färentuna härad, nu mera föga är att tillgå. Den förökning produktionen af jordens alster sålunda måste hafva vunnit, ådagaläggas än ytterligare, om man härtill lägger de mindre rödjningar och brytningar, som, efter godsägarnes exempel, af allmogen företagas, och hvilka, hvar för sig inskränkta, dock sammantagne blifva af någon betydelse. I Åkers fögderi och nordliga delarne af Länet visar sig denna håg synbarast; så hafva till exempel Åsätra och Ruggsätra byalag i Åkers socken af kärr och mossor uppodlat icke mindre än 40 tunnland.

Genom frivillig öfverenskommelse hafva en mängd hemmansägare i Knuthy församling sistlidet år inlöst Björkö qvarn i vattendraget emellan

sjöarne Kärffen och Ginningen, för att medelst undanrödjande af den derigenom orsakade uppdämning förbättra sina ängsmarker. För enahanda ändamål har vattendraget mellan sjöarne Floden och Långsjön i Allmunge socken, till följd af Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande laga kraft vunne utslag, skolat under sommaren sistlidet år uppränsas, ehuru detta arbete, i anseende till det då fallna, ymniga regn, endast till den mindre, oundgängligaste delen kunnat verkställas. Öfver uppdämning, som skall af Kolerncora qvarn förorsakas i sjön Wellen, är af ägaren till Rungarns säteri i Bladåkers socken klagan väckt med påstående om qvarnens utrifning, hvilken tvist dock ännu icke är vid första domstol af dömd.

Boskaps-skötseln kan svärligen anses hafva ernått någon förkofran. Allmogen har från äldre tider ärfst vanan, att till åkerbruk och körslor nyttja hästar, och betjenar sig icke utan motvilja af oxar. Då betesmarkerna derjemte i allmänhet äro inskränkta, men deremot afsättningen till hufvudstaden af mjölk och andra ladugårds-produkter jemn, och i synnerhet för de närmast boende indrägtig, är den gifna följden deraf, att boskap sällan uppfödes, utan kalfvarne helt späda afyttras till hufvudstadens slagtare. Ladugårds-hushållningen är derföre riktad derhän, att, utan synnerligt afseende på annan dermed förenlig industri, genom understöd af drank, framskaffa den största mjölk-afkastning. Racernes beskaffenhet kommer således föga i fråga, och de större ladugårdarne bestå mera sällan af egen afvel. I sammanhang härmed har ock spanmålens afsättlighet och lättheten att genom bränvins-bränning vända den till penningar, bragt åkerbruket något öfver dess naturliga gräns, så att understundom arbete derå nedlägges och odlingar anställas på ängs- och betesmarkens bekostnad. Dock, bör ej förtigas, att, under sednare åren, kulturen af foderväxten börjat tillvinna sig en större uppmärksamhet, som måhända framdeles verkar ett annat förhållande.

Snarast är en förbättring att vänta i fårafveln, som redan hämtat märkbar uppmuntran och fördel af sistförflutna årens förhöjda ullpriser. Det å General-Majoren m. m. Friherre Hjertas egendom Mellinge-holm i Frötuna socken förläggda, staten tillhöriga stam-schäferi, lofvar i detta afseende en nyttig inflytelse, genom tillgången på en god får-rac, och genom den gagnande föresyn, schäferiets med uppmärksamhet och insigt besörjda vård lemna. Några betydligare schäferier hafva ännu ej af enskilde hunnit bildas; men orten har dertill flere inbjudande lägenheter, hvilkas ägare äro sysselsatte med sådane anläggningar.

Såsom undantag från boskapsskötselns tillstånd i allmänhet, måste nämnas den tydliga förkofran, som visar sig i hästkulturen, dels framkallad af en mera stadgad välmåga hos bonden, hvarom den städse utgör ett bland de tillförlitligaste bevis, och dels närmare förorsakad genom tillfällan till stobetäckning af sqvadronsbeskällare och från Strömsholms stuteri utsände hingstar. I de trakter af Länets der allmogen mera sysselsättes genom skjutsning, är väl racen ännu småväxt, men i andra delar och den egentliga Roslagen, träffas allmänt goda och starka arbetshästar. Och vid remonteringar för den i Länets förlagde del af Lif-Regementets Dragon-Corps, har, under de sista åren, alltid tillgång varit till val bland uppviste remonter af provinsens egen afvel.

Skogar. Desse intaga väl en icke obetydlig areal af Länets, som innehåller fyra härads-allmänningar, nemligen Sollentuna samt Erlinghundra, Långhundra och Semminghundra häraders; utom några Socken-allmänningar, samt enskilda skogar af större omfång i Huddinge, Vesterhanninge och Sorunda socknar af Södertörn, samt skärgårds-socknarne och bergsbruks-orterna i Roslagen. Men den lockande afsättningen till hufvudstaden, fyllandet af jernverkens jemna behof, ångfartygens och bränneriernas konsumtion, öka åtgången synbarligen öfver den naturliga återväxten, som på få ställen af enskilda understödes genom plantering och beräknad afverkning.

Det tillkommer framtiden att utvisa, hvad verkan i detta hänseende, kan följa på exemplet af den klokare, systematiska hushållning, som iaktages med allmännings-skogarne. Å Sollentuna och Semminghundra allmänningar har trakthuggning, redan vid förra berättelsens afgifvande beredd, sedermera iakttagits med den ytterligare sparsamhet, behofven tillåtit; och fortgången häraf skall ofelbart bringa dessa skogar derhän, att de för orten blifva ett beräkneligt förråd af verkligt värde. Sedan Eders Kongl. Maj:t i nådig skrifvelse till Kammar-Kollegium den 30:de November sistlidet år behagat tillåta, att äfven Långhundra och Erlinghundra Härads-allmänningar må än vidare under allmän vård förblifva, hafva under detta års sommar, förberedande åtgärder blifvit vidtagne, att å dem införa enahanda afverknings-metod, och hvaraf samma nyttiga påföljd synes kunna beräknas, åtminstone å de af nämnde skogar, som genom sitt läge göra en pålitlig bevakning och vård möjlig.

Sammantagna afverkningen å alla dessa allmännings skogar, till sitt omfång beskrifna i den sista underdåniga berättelsen, har under desse fem

åren uppgått till 2,490 stycken timmer, 1,354 lass gärdsel, 566 lass stör och 2,179 lass ved.

I Öknebo härad finnes tre sockne-allmänningar, hvaraf dock tvenne äro delade. Thuringe socken-allmänning delades åren 1806 och 1807, på det sätt, att skoglöse hemman erhöilo dubbel lott. Skogen, som är växtlig, vårdas af hvarje ägare särskilt, men besväras af åverkan från skoglöse grannar. Vårdige allmänning delades 1809 efter oförmedladt mantal, utan afseende på hemmanens bättre eller sämre skogstillgång, och vårdas nu af gemensamt underhållen vaktare. Den tredje allmänningen, tillhörig Öfver- och Ytter-Jerna socknar, och ännu odelad, har genom försummad vård och skogseldar lidit mycken skada.

Byggnads- och stängsel-sättet är lika föga skonande för skogstillgångarne, som förut, med några färre undantag å större egendomar, samt vid jernverk och hyttor, der sten, samt ler- och slagg-tegel till byggnader användas.

På Hagelstena egendom i Alsike socken är en bränntorfs-måsse upptagen.

Bergsrörelsen. De flere i Länet befintliga jernverk och masugnar, hvilkas lägen och tillverkningsbelopp jemväl tillförene blifvit i underdå-nighet uppgifne, hafva med oafbruten drift fortgått. Då de, med få undantag, äro grundade på Dannemora bergslags för sin utmärkta godhet eftersökta malmer, hafva priserna hållit sig oberoende af de konjunktur-förändringar, hvaraf andra orters bergsbruk haft kännning. I följd häraf befinner sig så väl bergsrörelsen för sig, som det närings-understöd, all-mogen och arbetsklassen derifrån hämta, i oförändradt, nöjaktigt tillstånd. Den enda betänklighet, som härvid framställer sig, ehuru den ännu endast rör framtiden, är att bristande skogstillgång kunde komma att göra in-skränkning i rörelsen nödvändig. Åtskillige bruksägares under sednare åren röjda omtanka, att, genom inköp af skogshemman och införande af en plan-enlig skogshushållning, betrygga sina behof, lemna dock rum för den förhoppning, att åtminstone några vidsträcktare verkningar af en sådan olägenhet skola kunna förekommas, dertill, lyckligtvis tiden ej ännu kan anses vara försuten.

Vid Herrängs grufvor, hvilka i sednaste berättelsen anmäldes såsom af nyo upptagne, fortgår brytningen och är uti jemt tilltagande. Malmen transporteras för det mesta till vissa bruk i Norrland. Utom arbetsför-tjensten i orten, har denna gruf-brytning således öppnat tillfälle för all-mogen till en indräglig fraktvinst. Af enskilda personer utom Dannemora bergslag äro derjemte brytningar företagne å den så kallade gruf-skogen i

Wahlö socken, samt Roddarne hemman i Hökhufvuds socken, afvensom några äldre jernskärpningar vid Koxut i Börstels socken blifvit upptagne. Ännu är dock outrönt, i hvad mån dessa företag, i anseende till de drygare brytnings- och transport-kostnaderna, kunna blifva lönande. Å Jerna sockne-allmänning i Öknebo härad har likaledes en gammal jerngrufva blifvit af ett bolag under de tre sista åren ånyo bearbetad, i ändamål att använda malmen, som skall vara af god halt, vid gjuterier i Östergöthland och Södermanland; hvilket likväl i anseende till inträffade barvintrar och grufvans aflägsenhet från lastage-platsen vid saltsjön, hittills mött hinder. Det oaktadt fortsättes brytningen driftigt med fjorton ständiga arbetare.

I Wårdinge Socken af nyssnämnde härad finnes åtskillige kalkbrott med 5 ugnar, hvilkas tillverkning fyller ortens behof och skulle kunna uppdrifvas vida derutöfver, om afsättningen vore starkare och transporten till Stockholm mindre obehvä. Af mera betydighet är ett kalkbrott i Sorunda socken Sotholms härad, tillhörigt Öfversten och Riddaren Frih. C. H. Anckarswärd. Tretton arbetare äro der dagligen sysselsatte, och transporten bestrides genom ett af ägaren dertill inrättadt ångfartyg.

Andre bruk, fabriker och näringar. Utom mjöl- och såg-qvarnar för orternas behof, samt tegel-tillverkningen, hvilken derutöfver, likasom förut, har förmonligt afsättnings-tillfälle i Stockholm, äro, bland de mekaniska inrättningar och fabriker af ädlare art, som i Länet finnas, några andre icke af större och anmärkningsvärd vikt, än Gustafsbergs porcellains- och vaxljus-fabrik, Kumelnäs fabrik för ättika, skedvatten, färger och åtskilliga syror, samt Tumba pappersbruk, belägna, de tvenne förstnämnde å Wermdön och det sednare i Svartlösa härad Botkyrka socken. Vid Gustafsberg, der arbetet besörjes med mycken drift och ärligen undergår förbättring och förädling, äro 162 arbetare sysselsatte, hvaribland 42 lärlingar, till större delen tagne bland ortens barn, och flere med utmärkt fallenhet för yrket, så att för den egentliga fabrikationen utländska arbetare icke mera behofva antagas. Dessas antal är ock minskadt till 6, hvilka, i den mån de afgå, skola fullkomligen kunna ersättas af fabriakens egna lärlingar. Då, i anseende till vattenbrist under sommartiderna, längre afbrott ägt rum i driften af de för massa-beredningen inrättade qvarnar, dertill vattnet från en ofvan liggande insjö genom underjordisk rörläggning framledes, och i en nästan lodrätt pumpstock uppreses öfver ett hjul af 32 fots diameter, har fabriksbolaget nödgats anskaffa en mindre ångmachin af 9 hästkrafter, beräknad att, när så behöfves, draga, icke blott nämnde qvarn med sina 31 par stenar eller så kallade kypar, utan ock, på samma gång, en stor

kross-anstalt och nio andra massa-kypar, hvilka förr drifvits med oxar. Och först härefter kan denna fabrik, hvars anläggning och fortgång varit underkastad stora och mångfaldiga svårigheter, samt påfordrat dryga uppoffringar och mycken ihärdighet, anses till byggnader och inrättningar fullt färdig. Porcellains-tillverkningen, som varit i jemt stigande, uppskattas för sista året till 82,570 R:dr, och vaxljus-tillverkningen till 14,100 R:dr. Hufvudsakliga tillverkningen vid Kummelnäs fabrik är ättika, som der beredas af utmärkt, erkänd godhet, och efter en särskilt metod, som skall vara denna fabrik ensamt förbehållen. Men de öfriga beredningarne hafva under sednare åren ej kunnat med fördel fullföljas i större skala, sedan lättad införsel utifrån nedsatt värdet derå. Vid Tumba hafva likaledes nya mekaniska inrättningar med ångkraft och af ypperlig, för ändamålet tjenlig sammansättning, blifvit aubragte. Tillverkningsvärdet är uppgifvit till 35,552 R:dr Banko. Vid Nyforss pappersbruk i Thyresö socken lærer deremot rörelsen både till vidd och förmonlighet hafva minskats i anseende till den förändring, brukets förvaltning genom ombyte af arrendator undergått.

Fabriksinrättningar, utom de i förra underdåniga berättelserna nämnda, äro en af Grosshandlaren Dævel på Äppelviken i Bromma, enligt särskilt privilegium gjord anledning för beredande af lakeradt läder och förfärdigande af hvarjehanda munderings-persedlar, dervid tillverkningen, som fortgått endast under sistlidet år, är uppgifven till 400 R:dr Banko; ett af Aldermanen Wolfram vid Sundbyberg i samma socken inrättadt vaxblekeri, der tillverkningen under sistlidet år uppgått till 3,862 R:dr 24 sk. Banko; samt ett garfveri vid Liljeholmen, med årlig tillverkning af 10,500 skålp. sålläder.

Bland förut varande fabriker, som vunnit märkbar förkofran, kunna nämnas kimröks- och beckbruket vid Hermansdahl och Finnhoda å Sicklaön, den vid Charlottendahl i Brännkyrka socken varande fabrik för gröfre kläden, samt kattuns-tryckeriet och bomulls-väfveriet vid Wargtorpet i Solna socken, der väfstolarnes antal blifvit ökad från 3 till 6, och ett kemiskt blekeri inrättadt. De öfrige, till största delen i hufvudstadens granskap, anlagde fabriks-inrättningar befinnes, utan synnerlig förändring, på samma grad af obetydlighet. Entreprenörer med större kapital synas ännu för dylika företag föredraga sjelfva hufvudstaden, hvars lokala förmöner i afseende å transport och afsättning sannolikt öfverväga den besparing i hushyra och andre lefnads-omkostningar, landsorten erbjuder.

Den vid stärkelse-bruket å Kongl. Djurgården inrättade tvål- och såp-fabrik, äfvensom ättike-bryggeriet vid Liljeholmen i Brännkyrka socken, hafva upphört.

Norrtelje gevärs-faktori har, för fullgörande af de årliga lefveranserna, varit i verksamhet. Arbets-styrkan, som år 1828 var 151 personer, hade 1832 minskats till 127. Årliga tillverkningen har uppgått till omkring 2,000 nya infanteri-gevär, hvilket antal äfven lefvererats, utom sistlidet år, då icke mer än 1,500 sådane gevär blifvit lemnade. Såsom orsak härtill, derom eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande likväl ej nu kan med till-försigt sig yttra, är af förvaltaren uppgifvit, att arbetarne, genom den stränghet vid besigtningen, som under sednare åren ägt rum, fått vidkännas kassationer och omarbetningar, hvilka de ansett, utan skada eller vanpryd-nad för gevären, kunna undvikas, och hvilket förhållande skall ofördelak-tigt inverkat på arbetarnes utkomst, och bland dem vållat skuldsättning och håglöshet.

Andre af invånarne begagnade bergnings-utvägar äro fiske, sjöfart, samt kolning och forsling för bergsrörelsens behof, hvilka dock i vissa trakter mera egentligen äro att anse såsom moder-näringar.

Fisket, i synnerhet idkadt i Singö, Wåhlö, Rådmansö, Blidö, Åker och Wermdö socknar samt Sotholms skärgård, och hufvudsakligen riktadt på strömmingsfångst, har, utan att visa sig särdeles ymnigt, fortfarit att lemna nöjaktig utkomst åt dem, som dermed sysselsatt sig. Undantag härifrån gör likväl den ovanligt lyckliga fångst af mellan 2 och 3,000 skä-lar, som år 1831 om vintern inträffade i yttre Roslags skärgården.

Sjöfarten, som för skärgårdsboen utgör ett kärt och, i förhållande till hans inskränkta behof, indrägtigt yrke, har bibehållit sitt förra lif och äf-ven i någon mån tillväxt. Fartyg från omkring 70 till 10 à 5 lästers dräkt, till ett känt antal af 241, hafva dertill varit begagnade. Då de för afhållande af farsoten Cholera påbudne, nådiga författningar först ut-kommo, syntes någon stagnation i denna rörelse vara att befara, emedan de stränga visitationerna och nödvändigheten att noggrant uttaga och upp-visa pass, i början in jagade rädsla hos allmogen; men det nyttiga ändamå-let med dessa försigtighetsmått dröjde ej länge att blifva begripligt; och den vunna öfvertygelsen härom i förening med den genom sednaste för-passnings-stadga medgifne lättnad för skärgårdsfarten, hafva ej förfelat att bibehålla den i en ostörd verksamhet, än mera lifvad genom den förmonliga-re af-

re afsättning de vanliga frakterna af ved, kol, fisk och hö vunnit medelst försvårande af medtäflan från Finland.

Föryttringen af skogseffekter och mjölk i hufvudstaden är derefter, med afseende å antalet af de personer, som deraf hämta deras hufvudsakliga bergning, att nämna bland Länets viktigare näringsgrenar. Icke allenast jordägarne sjelfve, inom ett afstånd af 2 till 3 mil från Stockholm, draga en betydlig inkomst af sina ladugårdar; genom dessas brukliga utarren-derande uppkommer afven tillfälle till försörjning för en mängd familjer, hvilka, oaktadt den dryga afgiften af 30 till 75 R:dr Banko ärligen för hvarje kokreatur, hafva nog öfrigt för deras uppehälle.

Hvad angår afsättningen af skogs-produkter, hafva, efter hvad jag redan haft näden anföra, de lockande höga prisen i hufvudstaden bragt den-samma till en höjd, som på flere ställen är mindre förenlig med skogarnes framtida bestånd.

Salpeter-tillverkningen förhåller sig i det närmaste lika som tillförene. Den utgör sammanlagdt för de i ifrågavarande fem åren 3,682 L $\mathcal{L}$; eller 736 L $\mathcal{L}$ 8 $\mathcal{S}$ ärligen. Plantladornas antal är 61; hvarförutan finnas 73 så kallade jordgolf, der jordsamlingar för nämnde ändamål beredas.

Tvenne inkomst-källor af hufvudsaklig vikt för flere delar af Länct, ehuru nyttan af deras oinskränkta begagnande med skäl anses tvifvel underkastad, äro skjutsning och bränvins-bränning.

Skjutsningen på allmänna landsvägarne till hufvudstaden har väl, under de sednare åren, genom ångfartygen minskats, i synnerhet åt norr och vester. Följande calcul öfver skjutsningen vid Fittja, Pihlkrog och Kumla gästgifverier i Svartlösa och Öknebo härader, der trafiken är starkast, visar dock hvilken betydlig penninge-inkomst dermed inbringas.

Sammanlagdt för sistförflutna fem år, hafva för resande utgått hästar till nedannämnde antal: vid

	Gästgifvare.	Håll.	Reserv.	Beting.	Summa.
Fittja	10,276	37,039	—	15,938	63,253
Pihlkrog	3,424	23,104	7,240	—	33,732
Kumla	3,404	13,735	4,130	—	21,269
	17,104	73,878	11,370	15,938	128,254

I skjutspenningar för dessa hästar kan med säkerhet antagas hafva erhållits:
Landsh. Femårs-Berättelse för Stockholms Län. 3

Vid Fittja.

af Gästg. häst.	5,138 st. för 2 mil à 16 sk.	3,425 16 —	Banko.
	5,138 — — 1½ d:o à d:o	2,569 — —	
af Håll-häst.	18,520 — — 2 d:o à d:o	12,346 32 —	
	18,519 — — 1½ d:o à d:o	9,259 24 —	
mot beting	7,969 — — 2 d:o à 24 sk.	7,969 — —	
	7,969 — — 1½ d:o à d:o	5,976 36 —	
			41,546 12 —

Vid Pihlkrog.

af Gästg. häst.	1,712 st. för 2 mil. à 16 sk.	1,141 16 —	
	1,712 — — 1½ d:o à d:o	856 — —	
af Håll-häst.	11,552 — — 2 d:o à d:o	7,701 16 —	
	11,552 — — 1½ d:o à d:o	5,776 — —	
af reserv-häst.	3,620 — — 2 d:o à d:o	2,413 16 —	
	3,620 — — 1½ d:o à d:o	1,810 — —	
			19,698 — —

Vid Kumla.

tillsamm. häst.	21,269 st. för 1½ mil à 16 sk.		10,634 24 —
Efter approximativ, låg beräkning, har dessutom allmogeen årligen skjutsat från Stockholm till Fittja med 3,000 hästar årligen, som på 5 år, för 1½ mil à 32 sk. gör			
			15,000 — —
Och från Södertelje med 3,000 hästar årligen eller tillhopa 15,000, hvaraf 7,500 för 2 mil à 24 sk.			
			7,500 — —
	7,500 — 1½ d:o à d:o		5,625 — —
hvertill kommer för Kungs- krono- och fångskjuts, samt lega af hållskjuts-skyldige uthärradsboer och andra, minst			
			10,375 — — 38,500 — —
			B:ko R:dr 110,378 36 —

Femtedelen häraf gör således ett årligt belopp af 22,075 R:dr 34 sk., hvilket, med afseende å de låga beräknings-grunder, som antagits för skjutsningen mot beting m. m. säkerligen kan förhöjas till 25,000 R:dr årligen. En stor del af allmogens penninge-utgifter för krono-utskylder och enskilda behof kunna derföre bestridas med detta slags inkomst, men deraf lär ej få anses följa, att, härtill åtgående tid och arbete skulle kunna i ekonomiskt och moraliskt hänseende nyttigare användas.

Bränvins-bränningen har under de ifrågavarande åren varit åtskillige gånger inställd och produktionen i följd deraf något minskad. Högre pri-

ser hafva dock tvifvelsutän ersatt denna minskning, så att afkomsten af det hela kan anses i det närmaste enahanda. Det är i synnerhet i trakterna omkring hufvudstaden denna handtering blifvit bragt till betydligare utvidgning, genom lätthet till afsättning och genom jordens högre värde, som bereder tillfälle att å mindre fastigheter anlägga stora bränneri-verk. Så hafva, jemförelsevis, år 1831 minimi-afgifterna af pannerymder i Sollentuna fögderi utgjort 7,207 R:dr 3 sk. 3 r:st och i Svartlösa fögderi 4,435 R:dr 24 sk.; men i Frösåkers fögderi endast 2,455 R:dr 44 sk. 9 r:st, ehuru folcknummerna i de begge förstnämnda fögderierna är mellan 11, och 12,000, och omkring 18,000 i det sednare, som tillika innehåller flera större egendomar och bruk. Samma förhållande visar sig i afseende å minuterings-afgifterna, som för nämnde år, varit i Sollentuna fögderi 680 R:dr, i Svartlösa fögderi 465 R:dr, och i Frösåkers fögderi 103 R:dr. En summarisk uppgift öfver bränvins-brännings-afgifterna torde närmast upplysa beloppet af denna tillverkning, under de sednare 5 åren, och den inkomst, som kan anses derigenom hafva orten tillflutit:

	Efter Jord- värdet.			Minimi-afgift af pannerymden.			Förhöjning öfver minimi-afgift.			Minuterings- afgift.			Summa.		
För år 1832	3,131	44	11	8,974	43	7	5,682	42	11	2,485	—	—	20,274	35	5
1831	3,259	38	5	26,903	43	10	731	46	8	2,365	—	—	33,260	32	11
1830	3,303	7	2	26,822	25	2	—	—	—	2,226	8	—	32,351	40	4
1829	3,292	22	8	29,377	40	2	—	—	—	2,156	32	—	34,826	46	10
1828	3,278	36	3	30,117	22	4	—	—	—	2,120	10	—	35,516	20	7

Vid hvilka uppgifter, för deras riktiga uppfattning, likväl bör nämnas, att, då den förhöjning af bevillnings-beloppet, efter minimi-tariffen, som vid tillämpning af nu gällande bränvins-brännings-förordning uppkommer, ej kan för hvarje år inflyta förr än i det påföljande årets debitering, således den för år 1832 utförda förhöjning 5,682 R:dr 42 sk. 11 r:st, rätteligen bör läggas till bevillnings-summan för 1831.

De gynnsamma kommunikationer, hvarmed Länet, dels af naturen, dels genom menniskoarbete, är försedt, så till lands som sjöss, hafva blifvit förbättrade genom åtskilliga anstalter af betydighet.

För upptagande af farled mellan Djurgårds-viken och saltsjö-viken Värtan är kanalgräfnings med auslag af strömmrensningss-fonden börjad, men icke år 1832 afslutad. Flera skärgårdsboer, som i mindre farkoster tillfö-

ra hufvudstaden dess dagliga behof, komma att af denna kortare och tryggare passage åtnjuta mycken fördel.

Dels genom dagsverks-biträde af invånarne och dels genom i nåder beviljadt bidrag af strömmrensungs-fonden till ett belopp af 3,000 R:dr Banko har likaledes en fordom begagnad, men sedermera uppgrundad segelled, genom Lillström mellan Vermdön och Fogelbrolandet under sistlidet års sommar blifvit gjord farbar, till stor fördel för invånarne i Djurshamns och Möja Kapell-församlingar m. fl. samt Sandhamns lotsar, hvilka alla härigenom vunnit en vida kortare och tryggare väg till hufvudstaden.

Den vid förra underdåniga berättelsens afgifvande under förberedning varande brobyggnad öfver Skuru-sund, mellan Vermdön och fasta landet, har blifvit, af det dertill ingångna bolag fulländad och, vid derå anställd besigtning den 15 Mars sistlidet år, befunnits utförd med en noggrannhet, styrka och varaktighet, som, med afseende å dess längd och för vinden blottade läge, äro lika nödiga som svåra att åstadkomma. Bron är 250 alnar lång, med säkra, murade landfästen, och hvilande vid hvardera stranden på der uppförda hvalf, samt till medlersta delen flytande på vattnet. För fartygs genomfart har denna medlersta del en sluss eller skjutbrygga på 19 alnars djupt vatten, och å hvardera sidan försedd med stenpelare. Till understöd vid denna byggnad, har bolaget af allmänna medel uppburit 12,000 R:dr Banko, mot fyra procents ränta och 2 procents årlig afbetalning.

Genom fullbordandet af de i 1828 års berättelse omnämnde väg-anläggningar, som, till följd af Eders Kongl. Maj:ts derom meddelte nådiga beslut, bordt ske inom Huddinge socken, har communicationen genom en del af Svartlösa härads blifvit väsendtligen förbättrad. Likaledes har, sedan Sollentuna härads tingställe numera blifvit stadigt förlagdt vid Barkarby gästgifvaregård, häradsvägarnes underhåll, som, i anseende till ombyten af tingstad, under flera föregående år i åtskilliga delar varit obestämdhet, och till Kongl. Maj:ts fullföljda, men för tillkomna omständigheter återförvista rättegångar underkastadt, blifvit, genom Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvandes utslag den 27 Februari 1832, regleradt, så att, medelst upptagande å några ställen af förut varande, mindre vägar, häradsväg kommer att från häradets södra ända fortgå genom de delar af Häradet, der landsväg ej framlöper.

Södertelje kanal, öppnad om hösten 1819 med obehindrad passage för 12 fot djupgående fartyg, har sedan varit begagnad så af in- som utrikes

seglande, äfvensom af utländska fartyg. Under de sednast förflutna fem åren har kanal-farten lemnat följande resultat:

År 1828, då farten börjats den 26 April och slutats den 18 December.		
940 fartyg	3,254	32 8
248 båtar	57	24 —
	3,312 8 8	

År 1829, då farten börjats den 14 Maj och slutats den 13 November.		
896 fartyg	3,014	11 4
235 båtar	53	12 —
	3,067 23 4	

År 1830, då farten börjats den 25 April och slutats den 2 December.		
969 fartyg	3,310	28 —
284 båtar	56	6 —
	3,366 34 —	

År 1831, då farten börjats den 1 Maj och slutats den 27 November		
1,166 fartyg	4,586	40 8
427 båtar	102	6 —
	4,688 46 8	

År 1832, då farten börjats den 9 April och slutats den 29 December.		
1,351 fartyg	5,389	17 —
404 båtar	92	12 —
	5,481 29 —	

hvaraf synes att farten är i tilltagande och troligen än mera ökas, efter öppnandet af Götha-kanal, då redan flera fartyg, som passerat denna sednare, äfven gått förbi Södertelje.

I farleden vid Almare stäk, hvars genom muddring och sprängning åstadkomna förbättring finnes i vidmakthållet tillstånd, har äfven beqväm och liflig båtfart ägt rum.

På Åkers kanal har, enligt meddelande från Stor-Amirals-Embets-ets tredje afdelning, transport-rörelsen, hvars hufvudsakliga föremål varit ved och några andra skogs-produkter, tegel, mjöl, hö och halm, visat sig i följande förhållande, beräknadt efter antalet af der passerade fartyg:

År 1828	102	fartyg
— 1829	108	—
— 1830	115	—
— 1831	85	—
— 1832	88	—

Politisk Författning.

Kammarverk. Jordeboks förändringar i Länet sedan 1828 äro: Danviks frälshemmanen Herresta N:o 3 Skeptuna socken från $\frac{3}{8}$ mantal till $\frac{1}{2}$ mantal, Snättersta N:ris 1 & 2. Markins socken, hvardera från 1 mantal till $1\frac{1}{8}$ mantal, eller tillsammans förhöjning $\frac{3}{8}$ dels mantal. 2:ne qvarnar, hvardera med ett par stenar, skattlagde, nemligen Nysätra qvarn i Wätö socken och Westerlisa qvarn i Länna socken å frälsegrund; samt tvenne lägenheter, Mählbomahr och Nygårdet i Börstils socken, hvilka ej kunnat hemmantal åsättas: en qvarn, N:o 6 i Waxholm, jemlikt Eders Kongl. Maj:ts Nådiga Bref den 22 Juli 1828, nedrifven: räntan af Rinkeby N:o 4, $\frac{1}{8}$ mantal Krono i Danderyds socken afskrifven, såsom i arrendet inbegripen: räntan af $\frac{1}{4}$ mantal frälse Klingsta Danderyds socken, hvilket blifvit omfördt till Säteri, utesluten; samt frälshemmanet Lilltorp Frötuna socken omfördt från $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{8}$ mantal.

Enligt utdrag af arbets-berättelserna från de, under ifrågakomne fem år, i Länet tjenstgörande Landtmätare, hvilkas antal utgjort 12 till 14, med biträde af 4 till 6 medhjelpare, hafva genom afslutade förrättningar 204 mantal blifvit skiftade, med en sammantagen ägorymd af 6,185 tunnland åker 8,158 tunnland äng, 2,702 tunnland uppodlingsmark, 39,402 tunnland afrösningsjord och 2,202 tunnland impedimenter, utgörande tillhoppa en areal af 58,656 tunnland, hvarvid 51 delägare från byalag utflyttat och 267 blifvit qvarboende. Dessutom äro skiftesförrättningar å en sammanräknad rymd, fullt motsvarande tredjedelen af den nyssnämnde, ännu under handläggning, såsom dels icke afslutade, dels beroende på domstols pröfning.

Vid jämförelse mellan fastigheter, innehafde af själfägande jordbrukare, arrendatorer och brukare, visar sig förhållandet sålunda:

I Sollentuna Fögderi, som utgöres af $450\frac{9}{10}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $167\frac{61}{64}$ mantal; boställen äro $30\frac{9}{64}$ mantal, samt åt arrendatorer och landtbönder upplätne $252\frac{13}{20}$ mantal.

I Långhundra fögderi, bestående af $752\frac{13}{16}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $381\frac{3}{16}$ mantal; $43\frac{3}{8}$ mantal äro boställen och 327 mantal åt brukare upplätne.

I Frösåkers fögderi, bestående af $570\frac{1}{2}$ mantal, brukas 330 mantal af ägarne sjelfve, af Embets- och Tjenstemän innehafvas såsom boställen $24\frac{1}{2}$ mantal och 215 mantal af arrendatorer och brukare.

I Lyhundra Fögderi innehållande $720\frac{1}{2}$ mantal, brukas $489\frac{1}{2}$ af ägare, boställen $42\frac{5}{8}$ mantal och åt arrendatorer och brukare upplätne $188\frac{3}{8}$ mantal,

I Åkers fögderi, bestående af $572\frac{1}{8}$ mantal, innehafvas $361\frac{5}{8}$ mantal af ägarne sjelfve, $15\frac{1}{2}$ äro boställen och 195 äro upplätne åt brukare och arrendatorer.

I Sotholms fögderi, som innefattar $377\frac{2}{3}$ mantal, bruka ägarne sjelfve $171\frac{2}{3}$ mantal, 6 mantal äro boställen, 200 mantal åt andra personer upplätne.

I Svartlösa fögderi, bestående af $400\frac{1}{12}$ mantal, brukas $179\frac{6}{24}$ mantal af ägarne, $17\frac{23}{24}$ äro boställen och $203\frac{1}{24}$ innehafde af arrendatorer och brukare.

I Färentuna fögderi, som består af $195\frac{1}{4}$ mantal, bruka ägarne sjelfva $101\frac{3}{4}$ mantal; boställen äro $3\frac{1}{2}$ mantal, och åt brukare och arrendatorer upplätne 90 mantal.

Sammantaget för hela Länet, som, utom 10 preste-boställen i Sotholms och Färentuna härader, hvilka icke äro satte till visst Jordeboksmantal, men anses lika med helt hemman, består af $4,039\frac{31}{40}$ mantal, brukas således $2,189\frac{31}{40}$ mantal af ägarne sjelfve, $190\frac{121}{192}$ äro boställen, och $1,669\frac{71}{192}$ mantal äro upplätne åt arrendatorer och brukare.

Medelvärdet af ett mantal efter sista årets uppskattning är 4,732, af 1 mantal frälseränta 1,948 R:dr, af lägenhet 2,191 R:dr, af bergverk 111,282, af manufakturier 7,625 R:dr, af mjöl- och såg-qvarnar 2,527 R:dr Banko.

Jordeböks- och mantals-räntorna af Rusthålls-stammarne tillsammans $330\frac{3}{12}$ mantal, förmedlade till $298\frac{5}{12}$, uppgå till 10,682 R:dr 13 sk. 11 rist; och till 14,951 R:dr 46 sk. 11 rist. banko för augmenterna, som tillhoppa utgöra $309\frac{31}{48}$ mantal, förmedlade till $279\frac{25}{48}$ mantal.

För $37\frac{11}{24}$ mantal, samt 8 lägenheter i Åkers fögderi, ansedde till $2\frac{11}{16}$ mantal, betalas rotfrihets-afgift med tillhoppa 481 R:dr 36 sk. banko.

Stats-Bidrag. Af hvad förut blifvit i underdånighet yttradt om den förmonligare afsättning och de tillfällen till biförtjenster, som tillskyndas orten af dess läge omkring hufvudstaden, följer ock, att penninge-förlägenhet der, sannolikt mindre än i någon annan del af landet, är rådande, och att de skattskyldige mera sällan sakna utväg till statsbidragens afbördande. I allmänhet taget, inflyta äfven desse jemt och ordentligt, utan att näringarne, jemförelsevis med andra orter af landet, synas deraf tryckte och återhållne. Jordbruket har utvidgats och förkofrats och bergsrörelsen fortgått med oförminskad liflighet, samt de härtill erforderlige ansträngningar åtminstone icke ökat skuldsättningen, så vidt man kan komma till något omdöme i ett ämne, hvilket, för att tillförlitligt beräknas, fordrar en mera speciel kännedom om enskildes förhållande än som kan vinnas. Från Ri-

kets Ständers Bank, der Länet vid 1827 års slut häftade för 10 odlingslån, 8 Banko-lån mot 5 procents ränta, 123 landtegendomslån mot 4 procent och 4 brukslån, tillsammans 379,947 R:dr 21 sk. 10 rist banko, — utestodo, vid 1832 års slut, 119. st. landtegendomslån å tillhopa 226,622 R:dr 30 sk. 9 rist, — 5 brukslån utgörande 44,079 R:dr 3 sk. 5 rist, 6 Banko-lån mot 5 procents ränta uppgående till 26,864 R:dr 21 sk. 11 rist och 3 Odlingsslån till 10,265 R:dr, tillsammans 307,831 R:dr 8 sk. 1 rist banko.

Undantag från ofvan anmärkta förhållande göra i någon mån slätthygderna af Långhundra fögderi. Spanmålen är den enda tillgången; och bristen på binäringar samt en viss af allmogens häraf följande lefnadssätt och ekonomiska ställning, alstrad tröghet och liknöjdhet, förorsaka äfven någon svårighet vid krono-uppbörden, såmedelst, att densamma, till icke obetydlig del, vanligen kommer på restlängd, men dock slutligen godtgöres, utan att utmättnings-försäljning dervid behöfver användas.

En betydlig lättnad i utgifterna för roterings-skyldigheten har blifvit tillvägabragt derigenom, att den fond, som tid efter annan samlats medelst en, enligt 1725 års kneckte-kontrakt, erlagd så kallad enöres-afgift, utgången med ett öre silfvermynt af hvarje öresland, nu mera användes till lego-hjelp för vacante soldat-rotar. Enligt Eders Kongl. Maj:t under den 17 December 1831 i nåder fastställda Reglemente för Länets enöres-kassa, då förkofrad till en summa af 11,000 R:dr Banko, åtnjuter hvarje ledig blefven rote 16 R:dr 32 sk. banko till legande af ny karl, samt 10 R:dr banko, till bestridande af de i kontrakterna utfäste, mindre förmoner till soldaterna. De tillgångar, kassans räntor och den fortgående enöres-afgiften, som för hela Länet årligen utgör 65 R:dr 24 sk. 7 rist banko, derut-öfver lemna, äro afsatte till en särskilt fond, med Eders Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd benämnd *Hans Kongl. Höghet Hertigens af Upland gratifikations-inrättning för afskedade välförtjente soldater vid Uplands regemente samt dessas i behof stadde enkör och oförsörjda barn*; och hvarifrån gratifikationer till belopp af högst 26 R:dr 32 sk. och minst 5 R:dr banko åt dertill behöriga personer utdelas.

Efter medeltal af de beräkningar, som i särskilta trakter af Länet, efter deras särskilta förhållanden, blifvit gjorde uppgå årliga utgifterna för ett nummer af Lif-regements Dragon-corps till 175 å 200 R:dr banko, för en soldat-rote omkring 80 R:dr; för en båtsman omkring 70 R:dr; samt årliga bidragen till klericiets underhåll till omkring 20 R:dr af helt mantal.

Att väghållning, skjutsning och inqvartering skola, i de delar af Länet, der de stora farvägarne till hufvudstaden framgå, falla ojemförligt tyngre än

än annorstädes är gifvet. I följd häraf är ock uppskattningsvärdet å dessa skyldigheter mycket omväxlande. Så beräknas skjutsningen i några fögderier till 40 à 50 R:dr och i andra till 5 R:dr för mantalet: kostnaderna för väghållning variera mellan 8 R:dr och 50 R:dr: för diverse onera och besvär mellan 4 R:dr och 16 R:dr.

För Kronobrefbäringens jemna och ändamålsenliga fördelande möta esomoftast stora svårigheter. Mängden af handräcknings- och polis-ärender vid denna Läns-styrelse göra en ständig och trägen korrespondans med kronobetjeningen oundviklig, hvaraf följer, att den skjutsfrihet, som för kronobref-föringen består, på ganska få ställen anses motsvarig, äfven med den noggrannaste tillsyn mot missbruk. Och detta missförhållande måste visa sig ännu mera synbart i de orter, som mindre besväras af skjutsning. Innehafvarne af hemman med bref-bärings-skyldighet sträfva derföre att derifrån befrias; och regleringen af sådane ärender blir understundom nog brydsam och måste någon gång, då äldre bref-bäringshemmans anspråk sådant oundgängligen fordra, stanna vid sådana flyttningar, som för en skyndsamt och ordentlig postgång icke äro de mest tjenliga.

Politie.

Länets belägenhet, som gör, att ej mindre arbetare, löst folk och äfventyrare, hvilka från Rikets öfriga delar, talrikt besöka hufvudstaden, under vägen dit passera genom och uppehålla sig uti Länet, än ock en mängd vanartige personer, som af nödtvång eller ostadighet lemna hufvudstaden, i orten deromkring söka den första tillflykten och utrymmet för sina oordningar, har ock medfört den gifna följd, att handhafvandet af allmänna ordningen samt uppsigten öfver laglydnad och sedlighet, här förorsaka ojemförligt större möda och omtänka, än i andra orter af landet. Läns-styrelsen och domstolarne i hufvudstadens omgifning nödgas derföre åt dithörande ämnen ägna en god del af deras tid; och hos krono-betjeningen erfordras, såsom en hufvudsaklig egenskap, förmågan att med vaksamhet och urskillning märka och beifra hvad i sådant hänseende förefaller. Då större förbrytelser högst sällan undgå att upptäckas och af bestraffning påföljas, samt brottslingar och misstänklige personer städse med sorgfällighet anhållas, vitsordar sådant ock fördelaktigt kronobetjeningens förhållande. Dess bemödanden skulle dock sannolikt blifva otillräckliga, om

de ej hade en stödjepunkt i det allvarliga nit, hvarmed brottmålen, oansedt deras stundom besvärliga mängd och invecklade beskaffenhet, vid domstolarne behandlas; och om de ej beredvilligt underhjelptes af allmogen och andre enskilte, som af vana och omsorg för egen säkerhet, hafva ögonen riktade på händelser, och personer, som störa eller hota den allmänna ordningen. På sådant sätt har det, oaktadt de svårigheter, hvilkas tillvaro ej kan förbises, varit verkställbart att uppehålla lagarnes helgd, samt att genom ofelbarheten af deras påföljd i möjligaste måtto aflägsna brotten och hos de verkliga invånarne nära föreställningen om deras vådlighet och olycksförande verkningar.

Ett verksamt bidragande härtill kan ej heller fränkännas så väl presterskapets bemödanden i allmänhet, som dess vaksamhet uti den pastoralvården tillhörande del af sede-polisen, och hvilken uti en mängd socknar ofta förekommer mödosam och bekymrande. Såsom vidtagna anstalter af offentlig egenskap, för ifrågavarande ändamål, böra ihågkommas de nyckterhets- och måttlighets-föreningar, som, efter hvad redan blifvit i underdånighet anmält, inom flera församlingar äro tillvägabragte. Undervisningen besörjes i sockne-skolor, som i de flesta församlingar redan förut blifvit grundade, dels genom gemensamma bidrag och dels genom enskilt frikostighet. Sådane, under sistförflutne åren ytterligare tillkomne anstalter äro följande.

I Ryds socken, der allt ifrån år 1772 insamling skett till en skolfond, har denna fond, sedan den uppgått till emellan 2 och 3000 R:dr Banko, blifvit ökad med 1,000 R:dr samma mynt, såsom gåfva af Högvälborne fru Grefvinnan Aurora Brahe, som derförutan låtit på enskilt bekostnad bredvid kyrkan på Rydboholms jord år 1830 uppföra ett vackert och rymligt skolhus, hvilket numera äfven blifvit inredt, och hvarest undervisning efter vexelmetod kommer att besörjas af en lärare, som tillika är tjänstgörande prest och kallas af ägaren till Rydboholm, församlingens patronus. Genom ytterligare bidrag af församlingen och Pastor erhåller läraren skälig lön; och denna ändamålsenligt inrättade skola, hvilken sålunda är till sitt bestånd för framtiden betryggad, har redan vunnit mycket förtroende, så att, oaktadt afstånden inom socknens temligen vidsträckta, af saltsjövikar genomskurna läge, barnens antal uppgår till omkring 50.

I Solna socken har Åldermannen Wibom under sistlidet år uppfört och till församlingen skänkt en prydlig stenbyggnad, ämnad att, jemte andra, nyttiga och välgörande ändamål, tjena till skolhus och boställe för läraren.

År 1830 är i Täby socken, skola inrättad i en af församlingen uppförd byggnad, dertill platsen med gårdsrum och en täppa blifvit skänkt af En af Rikets Herrar m. m. Herr Grefve Carl Mörners Enkefru, Charlotta Mörner, född Arfvidson.

Af framlidne Hofmarskalken von Francken stiftades år 1828 en skola, egentligen till förmon för barnen å Wasa och Sigridsholms gods i Lunda socken, men ock med tillåtelse för andre socknens barn att, i mån af utrymme, der intagas.

Utom den vid Söderby sockens kyrka förut varande Lankaster-skola, är för socknens aflägsnare byar, en ny skola år 1831 inrättad, hufvudsakligen bekostad af bruspatronen Arvid Arfvidson, som åt skol-läraren, utom husrum, årligen lemnar 4 tunnor spanmål och 20 R:dr i penningar, andre bidrag oberäknade.

I Lohärads socken är den förut genom klockaren bestridda undervisningen utvidgad till ordentlig, af Prestman handhafd skol-inrättning, dertill första anledningen uppstått genom Friherrinnan G. Oxenstjernas, född Sparre, dertill lemnade gåfva, 1,066 R:dr 32 sk. Banko, hvilken genom andra personers bidrag ökats till 1,780 R:dr, hvarefter församlingen till lärarens aflönande ytterligare anslagit fem tunnor spanmål årligen, samt till boningsrum och lärosal uppfört hus, der undervisningen 1831 börjats.

Genom Eders Kongl. Maj:ts under den 3 December 1829 nådigst meddelde Donation till Wahlö församling af Enke-pastorskan C. Hörners såsom Dana-af kronan hemfallne qvarlåtenskap, är en skola i nämnde församling grundad och 1832 öppnad. I anseende till Socknens omkrets och folk-mängd, har den blifvit delad i en Central-skola vid kyrkan, der undervisning efter vaxel-metod meddelas af en prestman, som derföre åtnjuter 14 tunnor spanmål, 133 R:dr 16 sk. Banko och trenne årliga kollekt, samt i tvenne ambulatoriska under-afdelningar, hvilkas lärare erhålla mindre löne-bidrag efter Cassans tillgångar, samt $\frac{1}{2}$ tunna spanmål årligen.

Inom Knutby församling är öfverenskommelse om skolas inrättande tillvägagångs och byggnad dertill redan uppförd.

Allt detta, jemte de förbättringar af mindre omfång, hvarpå flere församlingar varit betänkte, i fråga om deras undervisnings-anstalter, utvisa, att detta ämne under närvarande tid omfattas med hugnande omtänka och öfvertygelse om dess vigt.

De i Länet varande sockne-magasins-fonder, utvisas af följande, enligt uppgifter vid sistlidet års slut, upprättade förteckning, hvilken tillika, med

den fullständighet som kunnat erhållas, upptager antalet af Interessenterne och Socknarnas folknummer:

Härad.	Socken.	Capital spanmål.		Capital penningar.			Årlig utgift.		Inter- ressen- ter.	Folk- mängd.
		Tr.	kr	R:dr	sk	r:t	Tr.	kr		
Långhundra	Husby	196	8	186	31	—	8	16	57	953
	Gotröra	128	—	—	—	—	3	—	—	930
	Närtuna	177	9	—	—	—	11	—	—	845
	Kårsta	109	23	—	—	—	8	8	—	686
	Lagga	648	4	—	—	—	24	—	62	869
	Östuna	227	4	—	—	—	6	—	32	735
	Garn	136	4	275	40	—	8	—	69	739
Semminghundra	Skeptuna	201	24	—	—	—	4	—	53	847
	Frösunda	112	20	—	—	—	8	16	58	620
	Widbo	102	10	—	—	—	7	—	33	545
	Skånella	155	12	1,302	—	—	15	—	50	691
	Markim & Årkesta	183	24	—	—	—	7	—	49	751
Erlinghundra	Ahlsike	204	26	517	—	—	26	—	36	595
	Knifsta	188	16	—	—	—	19	16	73	610
	Odensala	300	28	—	—	—	9	—	100	973
	Husby	275	26	—	—	—	5	16	68	597
	Wassunda	312	16	—	—	—	5	—	37	683
Wermdö	Ingarö	26	10	624	—	—	—	—	—	—
	Frötuna skpl.	183	9	—	—	—	3	—	210	1,456
	Länna	112	15	—	—	—	6	—	154	1,480
Åkers skpl.	Riala	92	29	—	—	—	6	—	98	847
	Åker	84	12	1,973	—	—	3	16	84	1,466
Frösåker	Börstil	234	—	—	—	—	10	—	272	2,756
	Hargs	306	—	—	—	—	15	—	115	1,902
	Edebo	400	24	—	—	—	8	—	133	1,740
	Hökhufvud	178	—	161	24	—	5	—	137	1,070
	Wahlö	119	—	—	—	—	8	—	136	1,653
Närdinghundra.	Allmunge	167	4	12	38	—	—	—	61	1,742
	Knutby	69	—	—	—	—	2	—	94	1,414
	Faringa	102	2	—	—	—	2	—	70	766
	Ununge	56	—	—	—	—	11	—	55	1,151

Härad.	Socken.	Capital spanmål.		Capital penningar.			Årlig utgift.		Inter- ressen- ter	Folk- mängd.
		Tr.	kr	R:dr	sk	rt	Tr.	kr		
Närdsinghundra Öknebo	Edsbro	174	25	—	—	—	—	—	96	1,200
	Wårdinge	106	10	—	—	—	—	—	120	1,030
	Thuringe	128	—	—	—	—	11	17	44	1,217
	Öfver & Ytter-Jerna	160	—	—	—	—	—	—	64	1,400
	Wester Telje	150	—	—	—	—	13	—	56	1,281
Färentuna	Adelsö	210	29	—	—	—	22	—	45	542
	Färentuna	235	—	—	—	—	11	8	34	556
Sjuhundra	Rimbo	152	23	—	—	—	1	—	—	995
	Rö	57	26	—	—	—	—	16	—	547
	Fasterna	213	—	—	—	—	11	—	—	1,412
Bro Skpl.	Bro	240	—	—	—	—	14	16	—	1,882
	Wätö	111	2	—	—	—	1	—	—	1,464
Wäddö	Wäddö	207	6	—	—	—	2	—	—	2,198
Sjuhundra	Skedevärd	114	16	—	—	—	2	—	56	565
	Husby	157	11	—	—	—	6	16	—	691
Lyhundra	Mahlsta	56	29	—	—	—	1	—	30	317
	Lohärad	247	—	—	—	—	15	24	88	764
	Estuna	153	9	—	—	—	11	—	128	1,185
	Söderby Carl	182	30	—	—	—	7	—	149	1,566
Sollentuna	Spånga & Jerfälla	468	4	—	—	—	31	—	—	1,735
Wallentuna	Fresta	165	—	—	—	—	7	—	27	440
	Hammarby	141	17	—	—	—	10	—	21	535
	Wallentuna	322	—	—	—	—	28	24	66	1,071
	Örby	88	18	130	24	—	6	—	26	295
Danderyd	Täby	306	2	—	—	—	11	—	55	950
Summa		10,342	12	5,183	13	—	477	17	3,501	57,950

Sammanlagda fonden af magasins-spanmål utgör således omkring 10,350 tunnor råg och korn, samt, å åtskilliga ställen, något potates; hvarförutan vissa socknar hafva kontante tillgångar till sammanräknadt belopp af 5,183 R:dr 13 sk. Banko. Räntan, som af undsättningstagare erlägges, omvexlar mellan 1 och 4 kappar på hvarje tunna.

Tvifvelsutan kunna dessa lånefonder för den mindre bemedlade, och vid inträffande missväxter, vara af god nytta, men behovet deraf är i den-

na ort mindre än i de flesta andra. Sädes-produktionen är nemligen bragt till den höjd, att skördarne, om de ej lida af större och allmännare olyckor, ej allenast fylla, utan öfverstiga invånarnes behof. Bördiga sädesbygger i Upland, Westmanland och Södermanland finnas derjemte i granskäpet, att i nödens stund anlita; äfvensom hufvudstaden, der handels-spekulationen vanligen lämpar tillförseln efter åtgången, erbjuder landtmannen tillfälle, att, då brist uppstår, erhålla spanmål, oftast till billigare vilkor, än magasins-reglementerne medgifva. Om af sådana orsaker, magasinerna i många socknar mindre för behof, tillitas, anses de dock i allmänhet gagneliga, äfven derigenom att åtskilliga kommunal-aflöningar, till Skol-lärare, Barnmorskor, Fjerdingsmän &c., kunna med ränte-afkastningen beqväm-ligen och mindre kämbart bestridas.

I afseende å helsovården, är, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga skrifvelse den 26 April 1832, Länets fördeladt i trenne provincial-läkare-distrikter, nemligen Stockholms, Norra och Sigtuna distrikt, hvilket sist-nämndes läkare äfven äger betjena en del af Upsala län. Derjemte finnes en provincial-kirurg, med skyldighet att besörja sjukvården å länshäktet. Enligt träffad öfverenskommelse med Lazarets-direktionen, har antalet af de för Länets räkning å Serafimer-lazarettet bestämde sjuksängar erhållit en esomoftast högst behöflig förökning från 20 till 30, hvartill de ökade kostnaderne komma att tills vidare godtgöras genom årligt bidrag af 1,000 R:dr Banko, som utgå af öfverskotten å kurhusmedlen; men hvilken anstalt, på sätt direktionens skrifvelse den 9 Oktober 1832 omförmåler, dock ej tagit sin början förr än med nu löpande år. Och då, derförutan, Läns-styrelsen esomoftast varit i bekymrande förlägenhet för beredande af nödig läkarevård dels åt personer af arbetsklassen, som med pass försedde ämna sig till Stockholm, men i närheten af staden angripas af sjukdomar, innan de hunnit förskaffa sig arbete eller ständigt tillhåll, dels åt löse personer, som under hvarjehanda förevändningar vilja begifva sig till Stockholm, men inom Länets område insjukna och måste botas, innan de kunna till sina hemorter återsändas, och dels åt sådane fattige, ofta utan stadt hem varande Länets innevånare, som för brist på utrymme eller sjukdomarnes beskaffenhet ej kunna å Serafimer-lazarettet intagas; behagade Eders Kongl. Maj:t, uppå derom gjord underdånig hemställan, i nådigt bref den 27 Februari 1830 tillåta, att sådane sjuke fingo uti ett dertill inredt rum å Smedjegårdshäktet intagas till vård af häktets läkare och hvarvid underhållskostnaderna skulle, der så ske kunde, af de sjuke eller

vederbörande församlingar utkrävas, men hvad sålunda ej kunde ersättas, af Eders Kongl. Maj:ts Sundhets-Kollegium, uppå anslaget till smittosamma sjukdomars botande, utbetalas. Många sjuklingar, som, efter all sannolikhet, eljest skolat förgås i hjälplöst elände, hafva erhållit undsättning genom denna anstalt, som derföre är högst välgörande och behöflig, och ofta för Läns-styrelsen utgör enda möjliga utvägen att undvika den hårda nödvändigheten, att utan hjälp afvisa eller låta afföra nödställda uslingar; men denna fördel är ock åtföljd af svårigheter och tidsutdragande besvär vid indrifning af sjukvårdskostnaden hos personer, hvilkas tillgångar här ofta äro föga kände, — som, då de en gång utkommit från sjukrummet, svårigen anträffas, — och hvilkas hembygds-församlingar, då de kunna utrönas, ovilligt ingå i ansvar för så beskaffade utgifter å en främmande ort.

Å Länets i förra krono-bränneriet å Kungsholmen, gemensamt med Stockholms stad, inrättade kurhus hafva veneriske sjuke blifvit vårdade.

år 1828.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	167.
år 1829.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	152.
år 1830.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	198.
år 1831.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	236.
år 1832.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	186.

Tillsammans 939 personer,

eller 164 mindre än under föregående qvinqvennum. Man äger således någon anledning att hoppas, genom fortfarande nppmärksamhet, kunna aflägsna denna förderfliga sjukdom, som egentligen endast träffas i några vissa socknar, der den genom sedelöse, från Stockholm utvandrade personer, såsom Westgötha-handlande, slagtar-drängar m. fl. som i särskilde ärender genomfara orten, primitivt uppkommit, och sedermera, genom allmogens af sorglöshet och blygsel härflytande försummelse att söka läkare-hjelp, fått tillfälle inrota sig.

Strödda fall af koppjsjukdom hafva i flera socknar, i synnerhet inom Stockholms distrikt, förekommit. Hos äldre, ovaccinerade personer, har understundom döden följt, hvaremot läkarne icke omnämna någon sådan händelse med vaccinerade, hos hvilka sjukdomen modifieras och antager en mildare karakter. Vaccinens utspridande har derföre med omsorg befrämjats, och, år efter annat, hafva uti de flesta socknar inom nämnde distrikt utlyste vaccinations-sammanträden hållits, med uppmaning till dem, som behöfde mot smittan betryggas, att der infinna sig.

För barnförlossningen finnas undervista barnmorskor inom hvarje socken af Länets, med några färre undantag, egentligen härledande sig från tillfälle att i närheten erhålla biträde från Stockholm eller andra städer.

För öfrigt har Länets icke varit hemsökt af några svårare farsoter eller andra sjukdomar, än sådana, som af vissa årstider eller tillfälliga anledningar framkallas, men genom tidig tillsyn hindras från vidare krångripande.

Då farsoten cholera utbröt i Ryssland och Finland och nödvändigheten fordrade, att, i förening med de af Eders Kongl. Maj:t, i nåder påbudna karantäns-anläggningar vid Gisslinge och Hasslö-Flate, jemte militär-posteringar å Singön och vid Södertelje, föranstalta om särskilt bevakning genom utsedde karantäns-uppsyningsmän i Länets vidsträckta skärgård; röntes härvid den största beredvillighet af skärgårdsallmogon, som med undantag af några, hvilka, i anseende till den mäst trägna upppassning, under fyra månader från den 13 Sept. 1831, åtnjöto arfvode efter 10 R:dr Rgs i månaden, utan ersättning hvar i sin ort tjenstgjort med yttersta drift och hörsamhet. Samma förhållande har äfven försports i fråga om förberedande anstalter, för den händelse att choleran skulle i riket inkomma; så att de flesta socknar, dels utsett lämpliga lokaler för sjukhus i större byar vid bruk och fiskelägen, samt dels anskaffat sjuksängar och andra förnödenheter, och dels ingått sådana öfverenskommelser, att, vid farsotens annalkande, sjukvårds-anstalterna genast må kunna sättas i verkställighet.

Hvad fattigförsörjningen beträffar, skulle, vid betraktande af de icke obetydliga bidrag, som dertill utgå dels från ständige, genom fromma stiftelser tillkomna fonder, dels genom årliga sammanskott eller anslag från sockne-magasinerne, densamma kunna anses grundad på goda tillgångar; men desse blifva dock på flere ställen otillräckliga. Verkningarne af det ofvan omnämnda förhållandet med en del af arbets-klassens ekonomiska ställning och sedlighet visa sig här i en olycksfull mögnad. I hvarje församling, der egendomar med stat-drängar samt en eller annan krog finnes, är alltid de fattigas antal brydsamt stort och ofta större än att alla kunna nödtorftigen hjälpas, oaktadt bidragen härtill hårdt nog drabba mindre jordägare, som icke hafva egentlig del i upphofvet till missförhållandet. Huru tydligt orsak och följd i detta hänseende äro förenade, inhämtas, exempelvis, af Gottröra och Närtuna, till samma pastorat hörande, bredvid hvarandra belägna socknar i Långhundra härad; af hvilka
den

den förra, af inga andra anledningar än de nyssnämnda, har omkring tredubbelt flera fattiga än den sednare, som dock är 12 mantal större, men hvarest egendomar med statfolk samt bränvins-försäljnings-ställen saknas.

I de från hufvudstaden mera aflägsna orter, hvilka tillsammans utgöra den ojemförligt större delen af Länets, är likväl en belåten utkomst så allmän, att det ringare antalet fattige, utan synnerlig ansträngning, nöjaktigt försörjas.

Utom de vanliga skall-jagterna, som med mer och mindre framgång, allt efter som vintrarne varit dertill tjenlige, årligen hållits, hafva några allmänna anstalter för rofdjurs utdödande icke ägt rum; sedan Länets invånare, då de i anledning af Eders Kongl. Maj:ts nådiga befallning, i skrifvelse den 19 Juni 1830 hördes i fråga om inrättande af Jagt-kassa eller erläggande af bidrag till högre skott-premier, stannat i sådana stridigheter och skilda åsikter som ej kunnat till samfäld öfverenskommelse förenas.

I afseende å gästgifverierna och skjutsningen har inflytelsen varit märkbar af de till Norrköping, Upsala och vesterut i Mälaren gående ångfartyg, samt de från Stockholm gående deligens. Genom den här af följande minskning af resande, som nyttja gästgifveri-skjuts, jemte den verkan på hästarnes godhet, som en stigande förkofran hos allmogen kunnat medföra, är tillgången på dugliga hästar mot skälig betalning å de stora farvägarna till hufvudstaden så tillräcklig, att klagan öfver olägenhet i detta hänseende nu mera sällan förspörjes. Den till Upsala gående deligens, hvars ägare, till följd af Eders Kongl. Maj:ts nådiga bref den 30 December 1831, åtnjuter rättighet att med hållskjuts-skyldige vid gästgifvaregårdarne uppgöra kontrakt om skjutsens utgörande med deligensen för 6 hållhästar, har ordentligt och oafbrutit fortgått. Utom gästgifverihållningen å dessa, mera befarne vägar, äro å de flere vägar, som genomlöpa Länets östliga delar, äfvensom på några ställen i skärgården för resandes fortskaffande genom båtar, gästgifverier inrättade, måhända till större antal än som skulle hafva uppstått under nu varande förhållanden, och om ej i förra tider en jemnare kommunikation åt andra sidan Bottniska viken erfordrats. Då de emedlertid en gång tillkommit, och allmänheten, genom vanan af deras begagnande, bragts att anse dem såsom nödige, kunna de svårligen inskränkas; äfvensom de fleste af dem böra anses i sin mohn nyttigt verka till kommunikationens lättande och icke medföra annan märklig olägenhet, än att de öka antalet af bränvinsförsäljnings-ställen.

Detta sistnämnda utgör på landet 111 utom 37 värdshus. I städerna finnas sammanlagdt 23 krogar och 7 värdshus.

Landsh. Femårs-Berättelse för Stockholms Län.

Städer.

Södertelje: Dess egentliga näringsfång fortfara att vara handel, handverk, krogrörelse, skjutsning och tegeltillverkning, utan synnerlig förändring i förhållandet under den näst förflutna tiden. Handeln är till det mesta inskränkt till invånarnes och den närmast liggande landsbyggnadens behof, med undantag af en och annan bland försslande allmoge, som besöka hufvudstaden, men icke förr än på återvägen i Södertelje förse sig med sina förnödenheter, för att undvika deras transporterande en längre väg. Den stapelfrihet, staden i nåder förunnats, har således ej ännu i märkbar mån kunnat motväga den återhållande inverkan på dess förkofran, som hufvudstadens granskap utöfvar. Endast tvenne fartyg finnas för närvarande, tillsammans innehållande 33 läster och egentligen begagnade till resor på Mälaren; och med undantag af några sill-laster från Norrige, hafva icke från Utrikes ort kommande varor der blifvit förtullade. Likväl och så obetydlig ortens rörelse än må vara, kan den dock antagas hafva gjort ett steg framåt. De af stadens handlande, till antalet 5, årligen omsatte summor, anses hafva uppgått till omkring 120,000 R:dr årligen. En spanmåls-handlande finnes äfven, men hvilken ännu ej idkat någon betydlig rörelse; och hvad utrikes handeln beträffar, äro nu varande handlande, såsom vane att hämta sina förråder från Stockholm, dermed obekante; en spekulant med mera omtanka och tillgångar, som förstod att begagna ortens inbjudande läge, saknas således ännu, för att genom exemplet leda uppmärksamheten ditåt. En och annan fabrikant och handverkare med mera utvidgad rörelse hafva under sednare åren uppstått, och de beqväma transporterna samt jemförelsevis med hufvudstaden, billiga prisen på lifsförnödenheter, arbetslöner och hushyror, synas i sanning uppmuntrande för så beskaffad rörelse; likväl är denna börjande förkofran, som egentligen förmärkts i Strumpväfvare, Färgare, Hofslagare, Kopparslagare, Garfvare och Vagnmakare-yrkena, ännu för svag, att för framtiden derpå grunda någon pålitlig beräkning.

Folkmängden utgjorde vid sistlidet års slut 451 mankön, 570 qvinkön, tillsammans 1,021 personer, deraf 657 voro mantals-skrifne. Personella utskylderna för samma år uppgingo sammanlagdt till 605 R:dr 37 sk., deraf bevillning 399 R:dr 10 sk., mantals-penningar 165 R:dr 12 sk. och kurhus-afgift 41 R:dr 15 sk. Borgarnas antal är 48. Talrikare och mindre vällottade äro de stadens invånare, hvilka, utau att vara borgare, der äga fastighet, samt lefva af jordbruk och skjutsning. En tredje klass af

invånarne utgöres af endast fattigt folk, hvilka, under benämning af arbetskarlar, statsdrängar, lotsar och slussdrängar m. m. nedsätta sig i staden, ofta med talrika familjer, hvarigenom fattigförsörjningen ansenligen betungas. Att emedlertid en icke så vanlig idoghet och industri inom detta samhälle måste äga rum, kan slutas deraf, att de jemförelsevis ganska dryga utskylderna ordentligen utgöras. Dessa bestå, efter ungefärlig beräkning, uti: krono-utskylder 1,896 R:dr; stads-utskylder, vacans-afgift för 10 båtsmän inberäknad, 1,600 R:dr; tertial-tionde till Pastor enligt kontrakt 266 R:dr 32 sk., Påskpengar samt komministers- och orgelnistlön 133 R:dr 16 sk. Härtill komma ännu skjutsskyldighet, till det mesta utgjord in natura och uppskattad till 2,916 R:dr 32 sk., samt väghållning och inqvartering af de ofta talrika trupper, som passera derigenom, hvilket besvär, sedan befälet blifvit fördeladt på de förmögnare, med bättre bostäder försedda invånare och manskapet följaktligen tillfallit de mindre bemedlade, vanligen funnits så öfverstiga dessas förråd och tillgångar, att särskilte anstalter för uppköp och tillhandahållande af proviant blifvit nödige.

I afseende å undervisning, fattig-försörjning och läkarevård är förhållandet oförändradt.

Waxholm, med en folkmängd, efter 1832 års uppgift, af 388 mankon, 416 qvinkön, tillhopa 804, deraf 450 erlagt personella afgifter, fortfar i sin förra obetydenhet, och torde, vid betraktande af den inträffade minskningen i folknummer och ett ökad antal fattige, måhända hafva än ytterligare sjunkit i välmåga. Någon allmoge, som ger afsättning och lif åt handel och handtverkerier, finnes icke deromkring, utom förbifarande skärgårdsboer, som dock till större delen hämta sina förnödenheter i Stockholm. Derför utan har fisket, som utgör den ringare folkklassens hufvudsakliga näringsfång, under de sednare åren varit föga lönande. Ett undantag från detta mindre fördelaktiga tillstånd gör dock den utvidgning, som förmärkes i sjöfarten, bestående till det mesta deri, att stadsboer till Stockholm sjöledes transportera ved, som de i skärgården upphandlat. Antalet af dertill nyttjade jakter är 17, med tillsammans 206 lästers dräktighet. I staden finnas 7 köpmän af hvilka fem idka minuthandel i öppna bodar, men några åter större rörelse med icke obetydligt kapital, hvilken egentligen är att anse såsom en utgrening af hufvudstadens handel, föranledd genom ortens läge vid inloppet. Fabriks- eller manufaktur-inrättningar saknas. Handtverkerierna anlitas föga utöfver invånarnes behof. Undervisningen och fattigvården besörjs på enahanda sätt, som förut; äfvensom nödigt läkare-biträde erhålles genom den vid fästningen anställda läkare.

Till förbättrande af den olägliga kommunikationen med fasta landet, som måste ske genom båt fart öfver så kallade Pålsundet, lära åtskilliga invånare vara betänkte att anbringa en färga öfver nämnde passage. Fråga är dock, om en sådan anstalt kan i enskilt väg åstadkommas och genom den blifvande trafiken underhållas.

Norrtälje, hvars rörelse och välstånd närmare grundas på utbyte af varor och arbete med den kringliggande landsbygden, har ock erfarit gynsam inverkan af den jemnare välmåga, som der tillkommit genom lyckliga skördar och ostörda afsättnings-konjunkturer. Folkmängden utgjorde sistlidet år 1,106, hvaraf 546 man- och 560 qvinkön; endast 5 män och 25 qvinnor voro, såsom öfverårige, vanföre eller medellöse, från personella utgifter befriade; underårige 146 af mankön och 138 af qvinkön.

I staden finnas en Victualie-handlande, 13 Diverse-handlande, till en del behållne och några kände för förmögenhet. Handtverkerier drivas af alla slag genom ett ökad antal idkare, och tillverknings-värdet för de betydligare bland dem är beräknadt för Garfvare- och Karduanmakare-yrket till 12,500 R:dr, för Kopparslagare-yrket till 6,160 R:dr, för Guldsmeds-professionen till 3,202 R:dr 32 sk., för Skomakare-handtverket till 2,595, för Färgerier till 2,500, för Hattmakare till 1,600 samt för Skräddare-arbeten 1,050 R:dr. Utom Geväs-faktoriet som med sina arbetare, väl är inom staden förlagdt, men icke så egentligen hör till dess näringar eller står under stads-styrelsens inseeende, har sistlidet år en klädes-fabrik blifvit inrättad, hvars tillverkningsvärde för detta år dock ej uppgick till mer än 490 R:dr Banko. Fabriken, som sysselsätter 13 mantalsskrifne arbetare, består af 2 väfstolar, med dertill hörande färgeri, valkverk, skrubbel- och kardnings-machin, en mekanisk spinnrock, samt öfverskäreri- och dekaterings-inrättning.

Fisket, egentligen bestående af strömmingsfångst, utgör hufvudnäring för 11 fiskare, med ett ungefär lika antal biträdande arbetare. Tio till elfva skötbåtar jemte några mindre jullar nyttjas dervid. Men då fångsten efter medel-beräkning icke uppgår till mer än 80 à 90 tunnor salt strömming årligen och således hvarken förser idkarne med nödig bergning eller sysselsätter dem under hela året, nödgas de söka annan arbets-förtjenst, deraf likväl på sednare åren föga annat än timring varit, såsom för dem tjenlig, att påräkna.

Stadens jord brukas på lika sätt som förut. Spanmålsbehofvet upptages till 3,000 tunnor årligen. Bränvin har under sistförflutne tid icke tillverkats

verkats i staden utan från landsorten blifvit uppköpt. Årliga försäljningsbeloppet beräknas på stads-källaren och 4 inom, samt en å stadens ägor belägen krog, till 1,800 kannor.

Sjöfarten har vanligen bestått i fraktfart till Stockholm och afhämtning af varor derifrån till de handlandes behof, och endast idkats med 4 fartyg af tillsammans 55 lästers drägt.

En betydlig reparation å stadens kyrka, en ny brobyggnad med murade stenkistor inne i staden, och en, verkställd gemensamt med angränsande landtboer utanför staden, samt en till betydlig del ny, genom stensättning anlagd väg till stadshamnen, äro dessutom företag, som, utförda med de mindre betydliga tillgångar ett så inskränkt samhälle kan erbjuda, väl icke för sig sjelfva äro särdeles märkbara, med dock samfäldt röja ett visst sträfvande till trefnad och förkofran. I sådant afseende må äfven omnämnas ett af några enskilda personer först öfverenskommet, men sedan af de fleste stadsboer biträdt gräfningsarbete i inloppet till staden. Omkring 700 dränge- och 75 ökedagsverken, 100 R:dr Banko i penningar och en mängd pålningsvirke, taget af stadens utmark, hafva dervid blifvit använde. Genom den märkliga ihärdighet, hvarmed detta företag blifvit understödt, har ock så mycket vunnits, att inloppet till staden, som förut gått i flera krökningar och så grundt, att, då sjövattnet icke ägt ovanlig höjd, inga andra farkoster än öckstockar eller mindre båtar, bärande 4 å 5 personer, kunnat der uppkomma, nu deremot är rakt, i allmänhet 4 till 5 famnar bredt, samt, vid medelmåttigt sjövattnet, äfven på grundare ställen nog djupt för sköt-båtar, lastade till 2 å 3 fot. För fullbordandet och beståndet af detta arbete återstår likväl ännu mycket. Dertill erfordras i synnerhet muddrings-machin, med sakkunnige personer till densamma skötande, tjenligt virke till kanal-bräddarnes pålning och en förbyggnad, som hindrade kanalens framtida igengrundning från sjösidan. Anskaffandet deraf öfverskrider visserligen hvad genom stadens eller någre dess enskilte invånares tillgångar skulle, utan alltför dryg kännning, kunna åstadkommas, ehuru, å andra sidan, den sällsynta ifver, som sjelfkraft ledt enskilte att härvid använda så betydliga ansträngningar, synes visa att ett verkligt behof är för handen, och att, om ändamålet en gång vunnas, ortens rörelse skulle deraf hämta lif och styrka.

Undervisning, fattigförsörjning och sjukvård bestridas såsom tillförene.

Öregrund. Folknummern för 1832 utgjorde 254 mankon och 346 qvinkon, tillsammans 600, hvaraf 409 erlagt personella afgifter. Fem köp-

män med obetydlig handel finnas i staden, men ingen fabrikant; och få handtverkare kunna der vinna sin utkomst. Skeppsfarten har under sednare åren allt mer och mer aftagit, så att den för stadens räkning nu bedrifves med endast två större båtar eller galeaser, den ena om 39 och den andra om 37 läster; hvaraf följt, att ortens rörelse och välmåga, som tillförene hufvudsakligen grundats på sjöfart, betydligt förminskats. Verkingarne af den år 1829 staden öfvergångna eldsvåda kunna, oaktadt det understöd invånarne åtnjutit, ännu ej vara undanröjda; och den tynande ställningen har än vidare qvarhållits på samma punkt genom den för ortens tillgångar dryga tyngden af vacans-afgift för nio båtsmän, deruti likväl lindring skulle ske enligt det under sednaste Riksmöte tillkomna beslut om jemkning af båtsmanshållet städerna emellan; ehuru detta beslut ännu ej hunnit gå i fullbordan.

Den i sednaste berättelsen omförmålte, af Grosshandlaren Lindskog företagna skeppsvarfs-anläggning fortsattes ännu, utan att dock hafva kommit till stadga och märkbar utvidgning.

I öfrigt har någon förändring i stadens närings- och politie-förhållanden ej föregått.

Östhammar, som har gemensam Borgmästare med nyssnämnde stad, kan likaledes icke sägas vara af särdeles betydenhet för orten, eller å rörelsen derstädes utöfva verksäm inflytelse. Jemförelsevis med Öregrund, torde likväl ställningen här hafva något förbättrats. De handlandes antal är för närvarande sex, och bland handtverkare förmärkes någon tillväxt i trefnad och välmåga, i förening med omsorg om ett ordentligt lefnadssätt. Sjöfarten, endast idkad med tvenne fartyg om tillhopa 60½ läster, fortfar emedlertid att vara ringa, likasom fisket, hvilket äfven varit bland stadens egentliga bergningsutvägar, i sednare tider aftagit och lemna liten behållning.

Folkmängden är, efter sednaste uppgift 502 personer, 233 man- och 269 qvinkön; hvaraf 368 betalt personella utskylder.

Sigtuna. Denna stads närings-utvägar består eller hafva bestått i:

Båtfart på Mälaren medelst frakttande samt för handel med mjöl och spanmål, men hvilken nu så afstannat, att endast en borgare äger en båt om 12 lästers dräkt, hvaremot landtmän och possessionater vanligen med egna fartyg besörja sina transporter;

Handtverkerier, som dock äfven så förfallit, att de för 20 mästare med 11 gesäller och 9 lärlingar endast lemna en knapp utkomst;

Minuthandel, hvilken äfven är ganska inskränkt, och dertill orsaken till någon del torde träffas i stadens till större delen vattenomflutna läge, hvar-

igenom den närboende allmogen har mera obehvämt att der hämta sine förnödenheter;

Åkerbruk och någon boskapsafvel, som, med en till staden hörande, icke oansenlig jordrymd af 5 $\frac{7}{8}$ mantal, väl hufvudsakligen lemnar näring åt invånarne, men dock såsom till största delen kommet i några få förmögnares händer, ger föga båtнад för den fattigare mängden och derjemte drifvas på ett för statsmanna-näringarne alldeles främmande sätt; samt

Fiske, tillförene indräktigt, men nu äfven mycket försämradt genom den starkare strömsättningen, som förorsakas af den vid Stäke anlagda bro och hindrar fiskens uppstigande, samt genom den ständiga ångbåtsfarten mellan Stockholm och Upsala.

I följd af allt detta är stadens välmåga i ett sjunkande tillstånd och har redan länge varit sådant. Dess läge midt emellan Upsala och Stockholm, hvilka genom flera äfvervägande fördelar draga till sig trafiken från kringliggande orter, gifva härtill naturlig anledning; och någon synnerlig grad af förkofran lär derföre icke i Sigtuna vara att förvänta. Synbart är emedlertid, att dess vanmakt än mera näres genom nödvändigheten att med sina knappa tillgångar underhålla en särskilt stads-styrelse och genom de bristfälligheter, hvarmed denna styrelse, såsom en naturlig verkan häraf, är behäftad.

Folknummern utgör 377 personer 162 man- och 215 qvinkön, hvaraf 247 erlagdt personliga afgifter.

För helsovården har staden biträde att tillgå hos den der boende provincial-läkaren i Sigtuna distriktet.

Föreskrifne tabeller för landet och städerna bifogas i underdånighet.

Med djupaste undersåtliga vördnad, nit och trohet framhärdar,

Stormäktigste Allernådigste Konung,

EDERS KONGL. MAJ:TS

Underdånigste och Tropligtigste
Tjenare och Undersåte,

C. RÅLAMB.

G. M. GYLLENHOFF.

G. E. SUNDSTRÖM.

Stockholm å Lands-Canzliet den 25 November 1833.

Tabell för Landet inom Stockholms Län.

</

A n m ä r k n. Uti hemmantalet 5043, ³¹/₇₀ Mantal är inbegripet 4 stycken Prestegårdar i Sötholms Härad, hvilka icke hafva sig åttat Jordboks Mantal, men i allmänhet ansedde till 1 Mantal vardera.

Stockholm å Lands-Contoret den 25 November-1833.

G. M. GYLLENHOFF.